

Personu ar invaliditāti aptaujas rezultāti

LM uzdevumā ir īstenots pētījums “Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanas izvērtējums”. Pētījuma mērķis bija izvērtēt ANO Konvencijas ieviešanas progresu, sniedzot pārskatu par valsts īstenoto politikas pasākumu ietekmi uz personu ar invaliditāti vienlīdzīgu tiesību un iespēju īstenošanu un identificēt nepieciešamās turpmākās darbības efektīvas un ilgtspējīgas invaliditātes politikas attīstībai. Pētījuma ietvaros ir veikta personu ar invaliditāti aptauja, lai noskaidrotu personu ar invaliditāti viedokli par sabiedrības attieksmi, vides pieejamību un līdz šim saņemtā atbalsta novērtējums un jomām, kurās būtu nepieciešami uzlabojumi. Lai raksturotu progresu, kas sasniegts pēdējo piecu gadu laikā, personu ar invaliditāti aptaujas rezultāti ir salīdzināti ar 2014. gadā tiesībsarga biroja uzdevumā veikto personu ar invaliditāti aptauju¹. Šīs aptaujas rezultāti ir sakārtoti sešās nodaļās. Pirmajā nodaļā ir aplūkoti vispārējie rezultāti par sabiedrības attieksmi pret personām ar invaliditāti tādā veidā, kā to redz mērķa grupa. Otrajā nodaļā ir apkopoti aptaujas dati, kas raksturo, kā pēdējos piecos gados ir mainījusies personu ar invaliditāti dzīves kvalitāte, aplūkojot iespējas realizēt savas tiesības, saņemt noteiktus pakalpojumus, līdzdalību sociālajā dzīvē u.tml. Turpmākajās nodaļās ir aplūkota situācija atkarībā no personas ar invaliditāti funkcionālo traucējumu veida, piemēram, trešajā nodaļā ir apskatītas situācijas izmaiņas personām ar kustību traucējumiem informācijas pieejamība un vides pieejamības kontekstā. Līdzīgi turpmākajās nodaļās ir secīgi aplūkots personu ar redzes traucējumiem, personu ar dzirdes traucējumiem un personu ar intelektuālās attīstības traucējumiem situācijas izmaiņas.

1. Sabiedrības attieksme pret personām ar invaliditāti

Kopumā vērtējot dažādu iedzīvotāju grupu vai pakalpojumu sniedzēju attieksmi pret personām ar invaliditāti (sk. 4.1. attēlu), redzams, ka tuvākie cilvēki – kaimiņi – un veselības aprūpes iestādes ir tās, kuru atbalstošo attieksmi personas ar invaliditāti izjūt visvairāk. Tā kopumā 38% personas ar invaliditāti vai viņu pārstāvji norāda, ka kaimiņu attieksme ir atbalstoša, un vēl 47% norāda, ka tā ir neitrāla. Kaimiņu attieksmes vērtējums, salīdzinot ar 2014. gadu, nav mainījies. Līdzīga stabila situācija ir veselības aprūpes iestāžu vērtējumā – 33% personas ar invaliditāti norāda, ka šo iestāžu attieksme ir atbalstoša, un 47% – neitrāla.

Sarindojot iestādes un pakalpojumu sniedzējus pēc saņemtā vērtējuma, cik lielā mērā tie ir atbalstoši attieksmē pret personām ar invaliditāti, redzams, ka nākamā grupa ir banku darbinieki (27%, tomēr samērā liels ir arī “grūti atbildēt” atbilžu īpatsvars), pārdevēji veikalos (22%), publisko pasākumu organizatori (22%), valsts un pašvaldību iestādes (20%) un sabiedrisko transporta līdzekļu vadītāji vai konduktori (20%). Visu šo grupu vērtējumā redzams, ka neliela daļa personu ar invaliditāti ir saskārušās arī ar diskriminējošu attieksmi. Visretāk diskriminējošu attieksmi personas ar invaliditāti jutušas saskarsmē ar pārdevējiem veikalos un banku darbiniekiem. Salīdzinot ar 2014. gadu, redzams, ka šo sabiedrības un pakalpojumu sniedzēju grupu attieksmes vērtējums nav būtiski mainījies.

Kā attieksmes ziņā visproblemātiskākās jomas personu ar invaliditāti aptaujā atklājas trīs – saskarsme ar izglītības iestādēm, saskarsme ar darba devējiem un saskarsme ar apkārtējo sabiedrību.

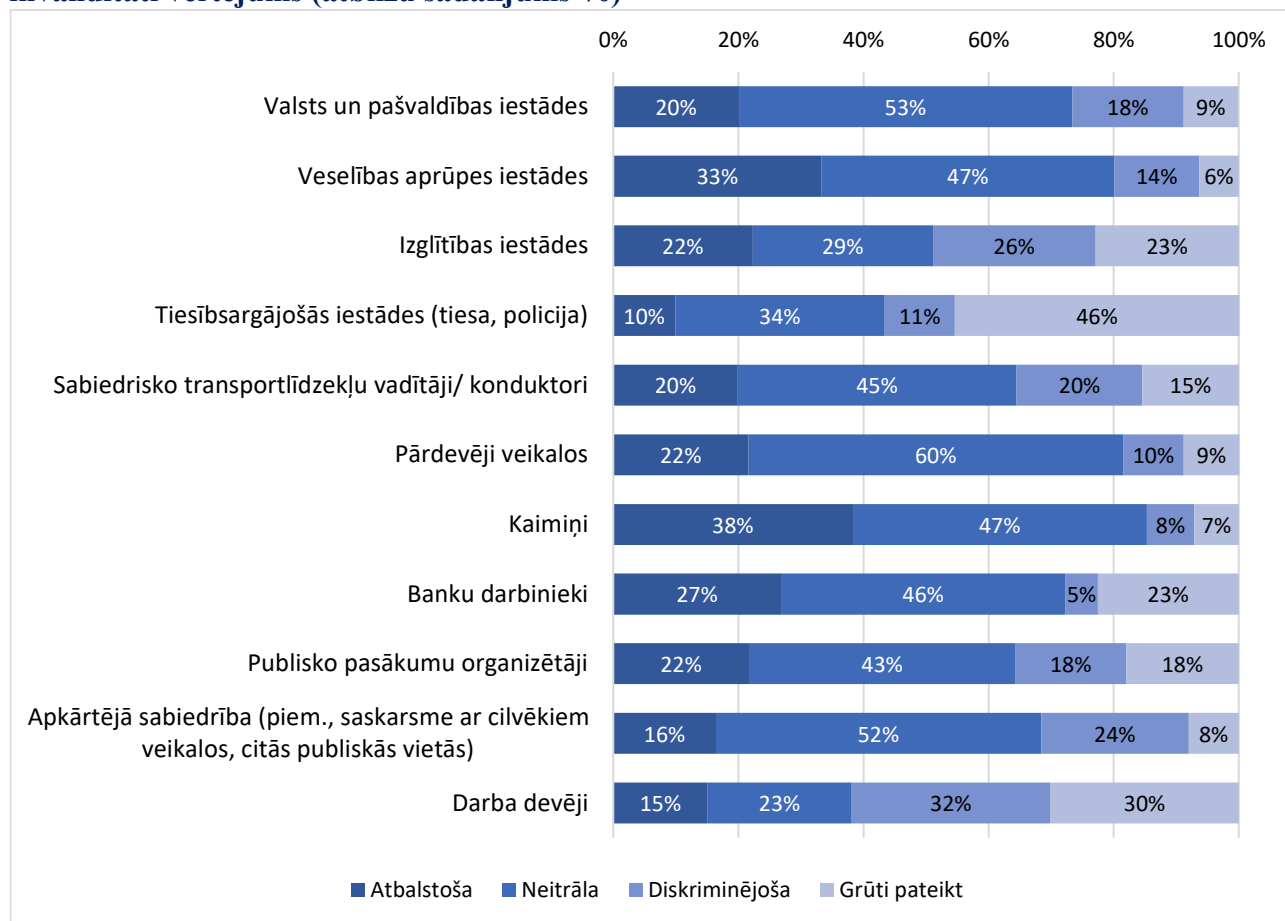
¹ Pētījuma rezultāti pieejami šeit:

http://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/legacy/ANO_invaliditates_konvencija_Personu_ar_invaliditati_aptauja_2014.pdf (sk. 25.05.2020.)

Šo trīs grupu gadījumā, pirmkārt, parādās salīdzinoši lielāks diskriminējošās attieksmes vērtējuma īpatsvars, un, otrkārt, novērojama situācijas vērtējuma relatīva (izskaidrojama) pasliktināšanās, salīdzinot ar 2014. gadu.

Izglītības iestāžu attieksmes pret personām ar invaliditāti vērtējumā 22% aptaujāto norādīja, ka attieksme ir atbalstoša, 29% – neitrāla, 26% – diskriminējoša un vēl 23% aptaujāto nebija viedokļa. Salīdzinot ar 2014. gadu, ir samazinājies atbalstošā vērtējuma un pieaudzis diskriminējošā vērtējuma īpatsvars. Šīs izmaiņas skaidrojamas ar bērnu ar invaliditāti (viņu vecāku) iekļaušanu aptaujas mērķa grupā, t.i., ja 2014. gada aptaujā piedalījās tikai pieaugušas personas ar invaliditāti, tad 2020. gadā tika aptverti arī bērni. 2020. gada aptaujas datu analīze sociāli demogrāfiskajā griezumā parāda, ka vispretrunīgākā pieredze saskarsmē ar izglītības iestādēm ir tieši bērnu ar invaliditāti gadījumā, t.i., 29% bērnu ar invaliditāti gadījumā saskarsme ar izglītības iestādēm bijusi atbalstoša, 21% – neitrāla un 42% – diskriminējoša. Visbiežāk uz diskriminējošu izglītības iestāžu attieksmi ir norādījušas personas ar invaliditāti vai viņu pārstāvji, kuriem ir garīgās veselības traucējumi (psihiskas saslimšanas, intelektuālās attīstības traucējumi u.tml.).

1. attēls. Sabiedrības, dažādu institūciju un iestāžu pārstāvju attieksmes pret personām ar invaliditāti vērtējums (atbilžu sadalījums %)

Avots: personu ar invaliditāti aptauja, N=538

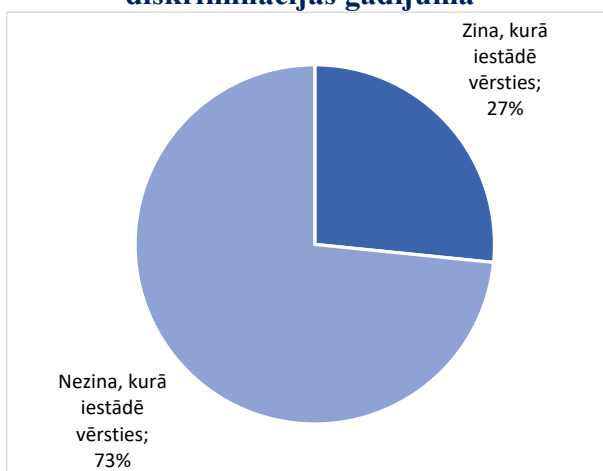
Būtiski ir mainījies darbavietas/ darba devēju attieksmes pret personām ar invaliditāti. Šī vērtējuma izmaiņu pamatā, domājams, ir aptaujā iekļautā izteikuma formulējuma maiņa, un, proti, ja 2014. gadā personas ar invaliditāti vērtēja savas darbavietas attieksmi, tad 2020. gadā – darba devēju attieksmi, mērķa grupas definējums tika paplašināts, ietverot arī tos darba devējus, pie kuriem, hipotētiski, personas ar invaliditāti varētu būt vērsušās darba meklēšanas procesā. Tādējādi

likumsakarīgs ir rezultāts, ka 2020. gadā 15% personu ar invaliditāti darba devēju attieksmi vērtē kā atbalstošu, 23% – kā neitrālu un 32% kā diskriminējošu (30% aptaujāto nav viedokļa par šo aspektu) (sk. 4.1. attēlu). 2014. gadā, vērtējot darbavietas attieksmi, 40% personu ar invaliditāti to atzina par atbalstošu un 17% – par diskriminējošu.

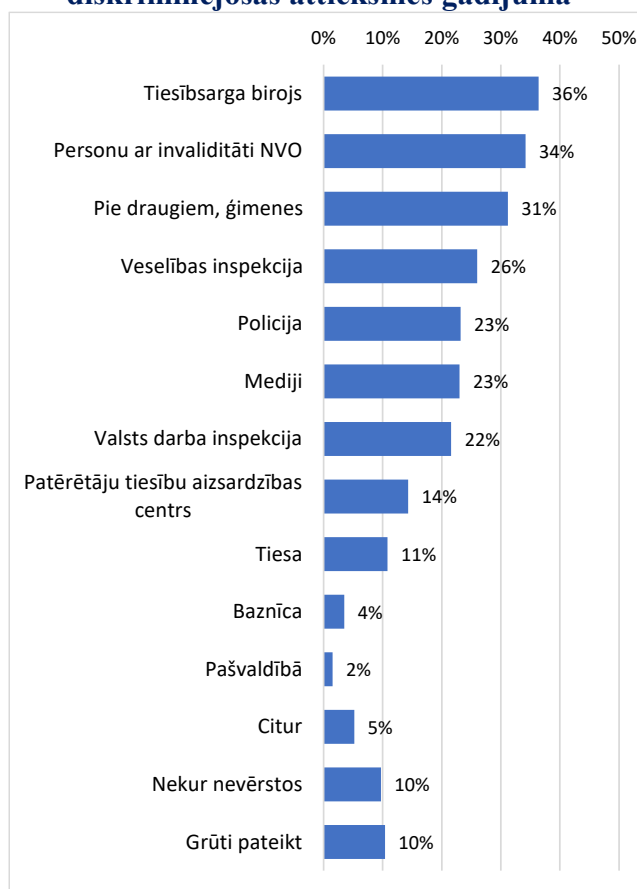
Aplūkotajā laika posmā ir mainījies arī apkārtējās sabiedrības attieksmes vērtējums, mazliet pieaugot diskriminējošas attieksmes vērtējumam (no 17% 2014. gadā uz 24% 2020. gadā). Kopumā 2020. gadā 16% personu ar invaliditāti apkārtējās sabiedrības attieksmi vērtēja kā atbalstošu un 52% – kā neitrālu.

2. attēls. Personu ar invaliditāti vēršanās diskriminācijas aizlieguma pārkāpuma gadījumā (atbilžu sadalījums %)

A. Zināšanas par iestādi, kurā vērsties diskriminācijas gadījumā

B. Iestādes, kurās vērstos pēc palīdzības diskriminējošās attieksmes gadījumā

Avots: personu ar invaliditāti aptauja, N=538

Piezīmes: * Citur – atkarībā no situācijas; pie attiecīgā resora augstākas iestādes

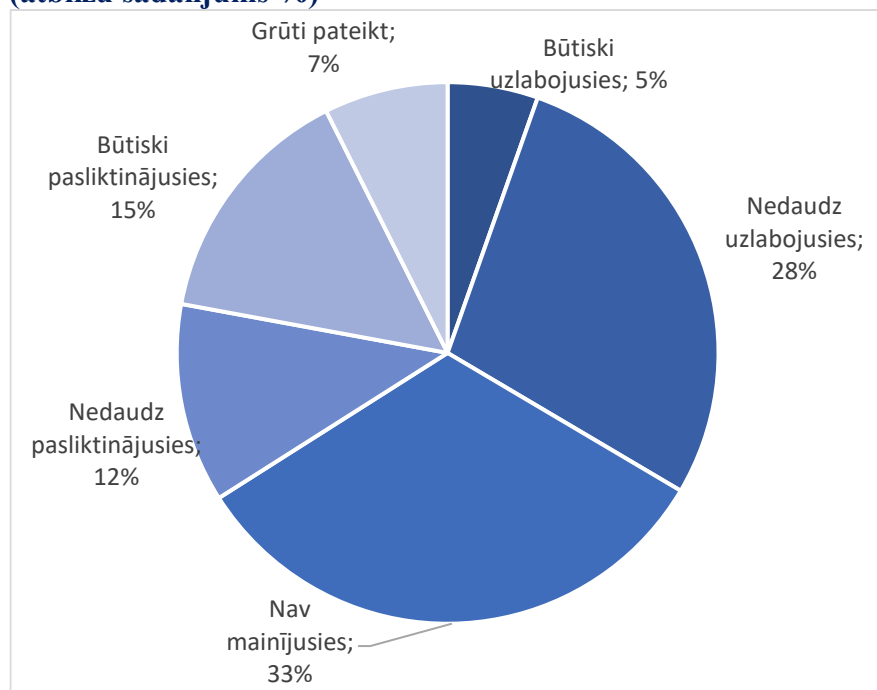
Aplūkojot personu ar invaliditāti zināšanas, kurā iestādē vērsties diskriminācijas aizlieguma pārkāpuma gadījumā (4.2.A. attēls), 27% norāda, ka zina šādu iestādi. Salīdzinot datus ar 2014. gadu, zināšanu līmenis par konkrētu iestādi, kurā vērsties, nav mainījies. Kopumā 2020. gadā, salīdzinot dažādas personu ar invaliditāti grupas, biežāk par savām zināšanām ir pārliecinātas personas ar II un III invaliditātes grupu, retāk – personas ar I invaliditātes grupu un bērnu ar invaliditāti pārstāvji, daļējumā pēc funkcionālo traucējumu veidiem – personas ar psihiskām saslimšanām/ garīgās veselības traucējumiem.

Neskatoties uz to, vai persona ar invaliditāti vai tās pārstāvis atzina, ka zina konkrētu iestādi, kurp vērsties diskriminācijas gadījumā, visiem aptaujātajiem tika uzdots jautājums, kur viņi vērstos pēc palīdzības, ja viņiem (vai viņu pārstāvētajām personām) nāktos saskarties ar diskriminējošu vai nevienlīdzīgu attieksmi (sk. 4.2.B. attēlu). Aplūkojot biežāk nosauktās iestādes vai atbalsta personas, redzams, ka pirmās trīs atbildes, salīdzinot ar 2014. gadu, nav mainījušās, tomēr ir mainījies šo atbalsta personu minēšanas biežums. Tā 2020. gadā visbiežāk personas ar invaliditāti vērstos tiesībsarga birojā (36%), un redzams, ka tiesībsarga biroja loma pēdējo piecu gadu laikā ir būtiski pieaugusi (2014. gadā tā bija tikai trešā biežāk minētā atbalsta iestāde, kuru norādīja 26% aptaujāto). Tāpat 2020. gadā aptaujātās personas ar invaliditāti norāda, ka vērstos arī personu ar invaliditāti NVO (34%) un pie draugiem vai ģimenes locekļiem (31%). Nākamā biežāk minētā iestāde ir Veselības inspekcija (26%), kam seko policija (23%), mediji (23%) un Valsts darba inspekcija (22%). Salīdzinot ar 2014. gadu, ir pieaudzis aptaujāto īpatsvars, kuri norādījuši, ka vērstos Veselības inspekcijā, policijā un pie plašsaziņas līdzekļiem (medijiem).

2. Personu ar invaliditāti dzīves kvalitātes vērtējums

Vērtējot, kā mainījies dzīves kvalitāte, salīdzinot ar situāciju pirms pieciem gadiem (2015. gadu), redzams, ka 5% personu ar invaliditāti vai viņu pārstāvju uzskata, ka situācija ir būtiski uzlabojusies, 28% – nedaudz uzlabojusies, 33% – nav mainījies, kā arī 27% uzskata, ka dzīves kvalitāte ir nedaudz vai būtiski pasliktinājusies (4.3. attēls). Aplūkojot 2014. gada aptaujas datus, kad situācija tika salīdzināta ar 2010. gadu, redzams, ka atbilžu sadalījums būtiski nav mainījies. 2020. gada datu analīze sociāli demogrāfiskā griezumā rāda, ka biežāk par situācijas uzlabošanos ir pārliecināti bērnu ar invaliditāti pārstāvji un personas ar invaliditāti, kas dzīvo republikas nozīmes pilsētās (izņemot Rīgu).

3. attēls. Personu ar invaliditāti dzīves kvalitātes pārmaiņu vērtējums kopš 2015. gada (atbilžu sadalījums %)

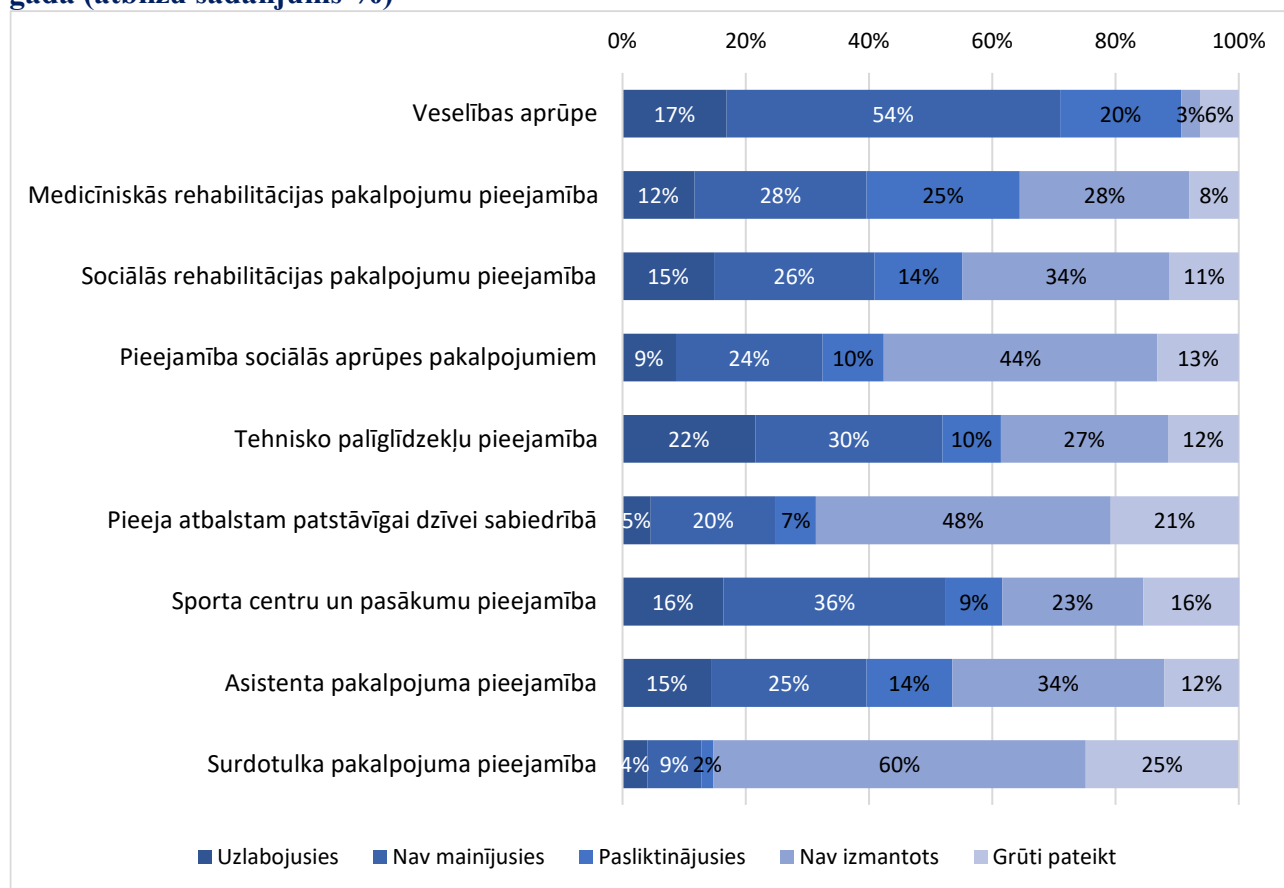

Avots: personu ar invaliditāti aptauja, N=538

Turpinot aplūkot izmaiņas dažādās sabiedrības dzīves jomā, kas skar personas ar invaliditāti, tika aplūkota situācija veselības un sociālo pakalpojumu grupā, dažādās sabiedrības dzīves jomās un vides pieejamības jomā kopumā.

Aplūkojot situācijas izmaiņas, salīdzinot ar laika posmu pirms pieciem gadiem (2015. gadu), redzams, ka visbiežāk personas ar invaliditāti atzīmējušas situācijas uzlabošanās attiecībā uz tehnisko palīgīdzekļu pieejamību (22%), veselības aprūpi (17%), sporta centru un pasākumu pieejamību (16%), sociālās rehabilitācijas pakalpojumu pieejamību, kas ietver individuālo sociālo darbu ar klientu, specializēto darbnīcu, krīzes centru un dienas aprūpes centru pakalpojumus (15%) un asistenta pakalpojumu pieejamību (15%) (4.4. attēls). Neskatoties uz to, ka daļa personu ar invaliditāti ir atzinušas, ka veselības aprūpe ir uzlabojusies, 20% aptaujāto norāda arī uz situācijas pasliktināšanos, kā arī vēl vairāk – 25% aptaujāto norāda, ka pasliktinājusies ir medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu pieejamība, piemēram, nodarbību pie fizikālās vai rehabilitācijas ārsta vai fizioterapeita pieejamība.

4. attēls. Situācijas veselības un sociālo pakalpojumu jomās pārmaiņu vērtējums kopš 2015. gada (atbilžu sadalījums %)

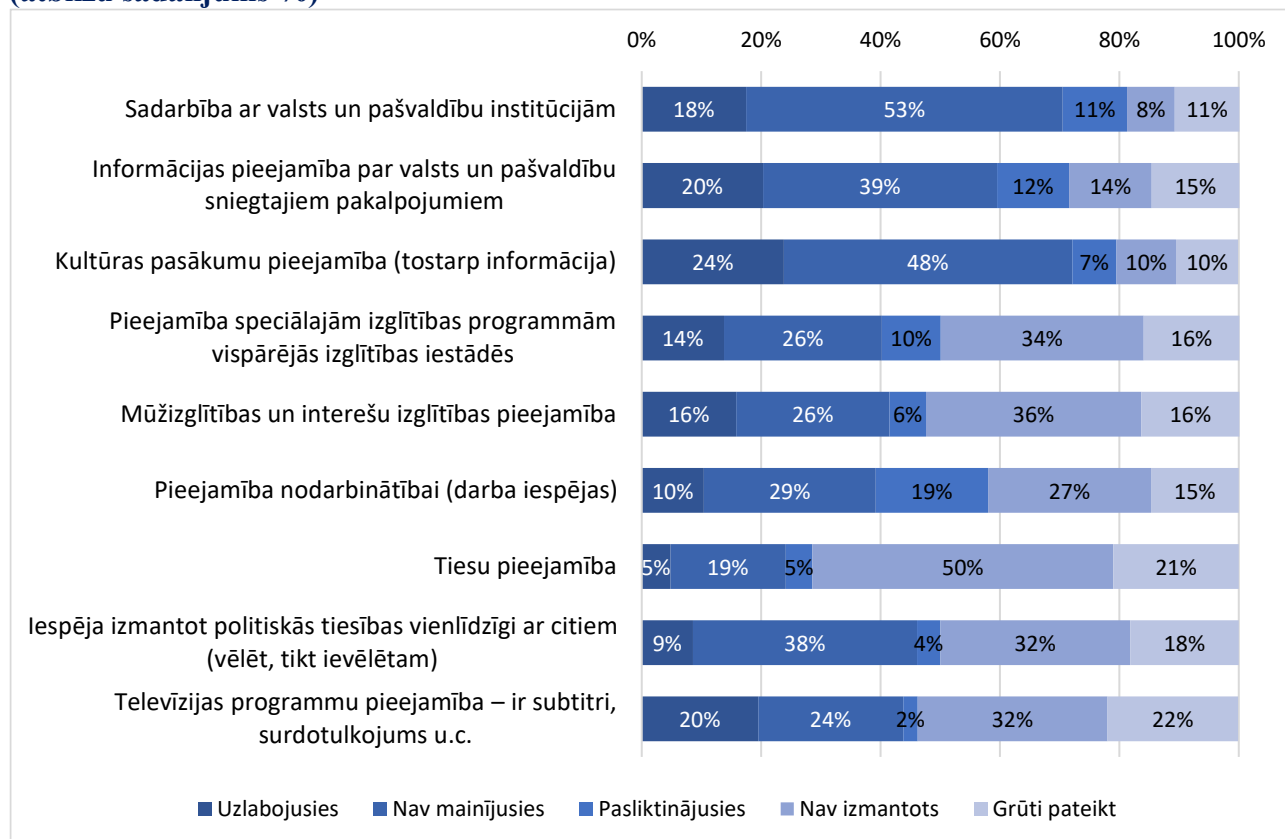

Avots: personu ar invaliditāti aptauja, N=538

Aplūkojot situācijas izmaiņas dažādās sabiedrības dzīves jomās, salīdzinot ar 2015. gadu (4.5. attēls), redzams, ka visbiežāk personas ar invaliditāti pamanījušas uzlabojumus kultūras pasākumu pieejamībā (24%), informācijas pieejamībā ar valsts un pašvaldību sniegtajiem pakalpojumiem (20%) un televīzijas programmu pieejamību (20%). Personas ar invaliditāti norāda, ka ir uzlabojusies arī sadarbība ar valsts un pašvaldību institūcijām (18%), mūžizglītības un interešu izglītības pieejamība (16%).

Izvērtējot personu ar invaliditāti vērtējumus par dažādām sabiedrības dzīves jomām, redzams, ka salīdzinoši viena no problemātiskākajām jomām ir pieejamība nodarbinātībai (darba iespējas), kuras 10% aptaujāto atzina par labākām nekā 2015. gadā, 29% nav novērojuši izmaiņas, savukārt 19% norāda, ka situācija ir pasliktinājusies (pārējiem respondentiem nebija viedokļa vai vērtētais aspekts nav aktuāls citu iemeslu dēļ). Svarīgi, ka kopumā personu ar invaliditāti viedoklis šajā jautājumā ir samērā līdzīgs, t.i., nav novērojamas statistiski nozīmīgas atšķirības atkarībā no personas funkcionālo traucējumu veida, dzīvesvietas reģiona un apdzīvotās vietas tipa, kā arī citiem analizētajiem parametriem.

5. attēls. Situācijas dažādās sabiedrības dzīves jomās pārmaiņu vērtējums kopš 2015. gada (atbilžu sadalījums %)

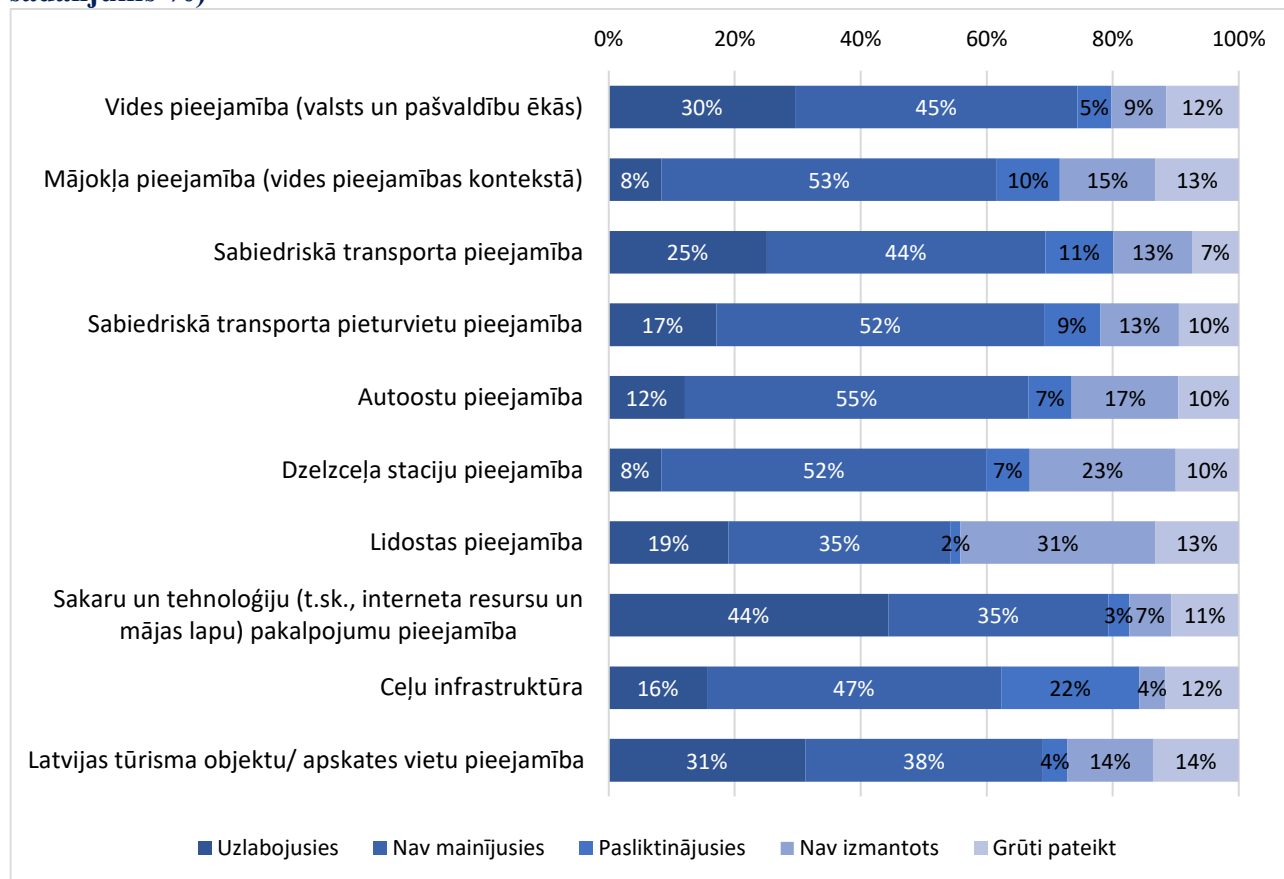
Avots: personu ar invaliditāti aptauja, N=538

Vērtējot situācijas izmaiņas saistībā ar dažādiem vides pieejamības aspektiem kopumā (detalizēti – turpinājumā iedalījumā pēc funkcionālo traucējumu veidiem), salīdzinot ar 2015. gadu (4.6. attēls), redzams, ka visbūtiskākos uzlabojumus personas ar invaliditāti redz saistībā ar sakaru un tehnoloģiju (t.sk. interneta resursu, mājas lapu) pakalpojumu pieejamību (44%), Latvijas tūrisma objektu/ apskates vietu pieejamību (31%), vides pieejamību valsts un pašvaldību ēkās (30%) un sabiedriskā transporta pieejamību (25%).

Kopumā vairumā vērtēto vides pieejamības aspektu situācija tiek atzīta kā uzlabojusies vai bez izmaiņām, izņemot ceļu infrastruktūras stāvokļa vērtējumā, kur 22% aptaujāto personu ar invaliditāti to ir atzinusi par jomu, kurā situācija, salīdzinot ar 2015. gadu, ir pasliktinājusies. Redzams, ka visbiežāk ceļu infrastruktūras stāvokļa pasliktināšanos ir atzīmējušas personas ar invaliditāti, kuras dzīvo Rīgā vai citās apdzīvotajās vietās, savukārt personas ar invaliditāti, kuras dzīvo citās republikas nozīmes pilsētās, pamatā ir novērojušas tikai situācijas uzlabošanos vai nemainīgumu.

Tāpat aptaujas dati rāda, ka ir virkne jomu saistībā ar vides pieejamību, kurā situācija, salīdzinot ar 2015. gadu, aptaujāto personu ar invaliditāti skatījumā nav mainījusies, un, proti, situācija palikusi bez būtiskām izmaiņām mājokļa pieejamības jomā (vides pieejamības kontekstā), dzelzceļa staciju un autoostu pieejamības jomā.

6. attēls. Situācijas vides pieejamības jomā pārmaiņu vērtējums kopš 2015. gada (atbilžu sadalījums %)

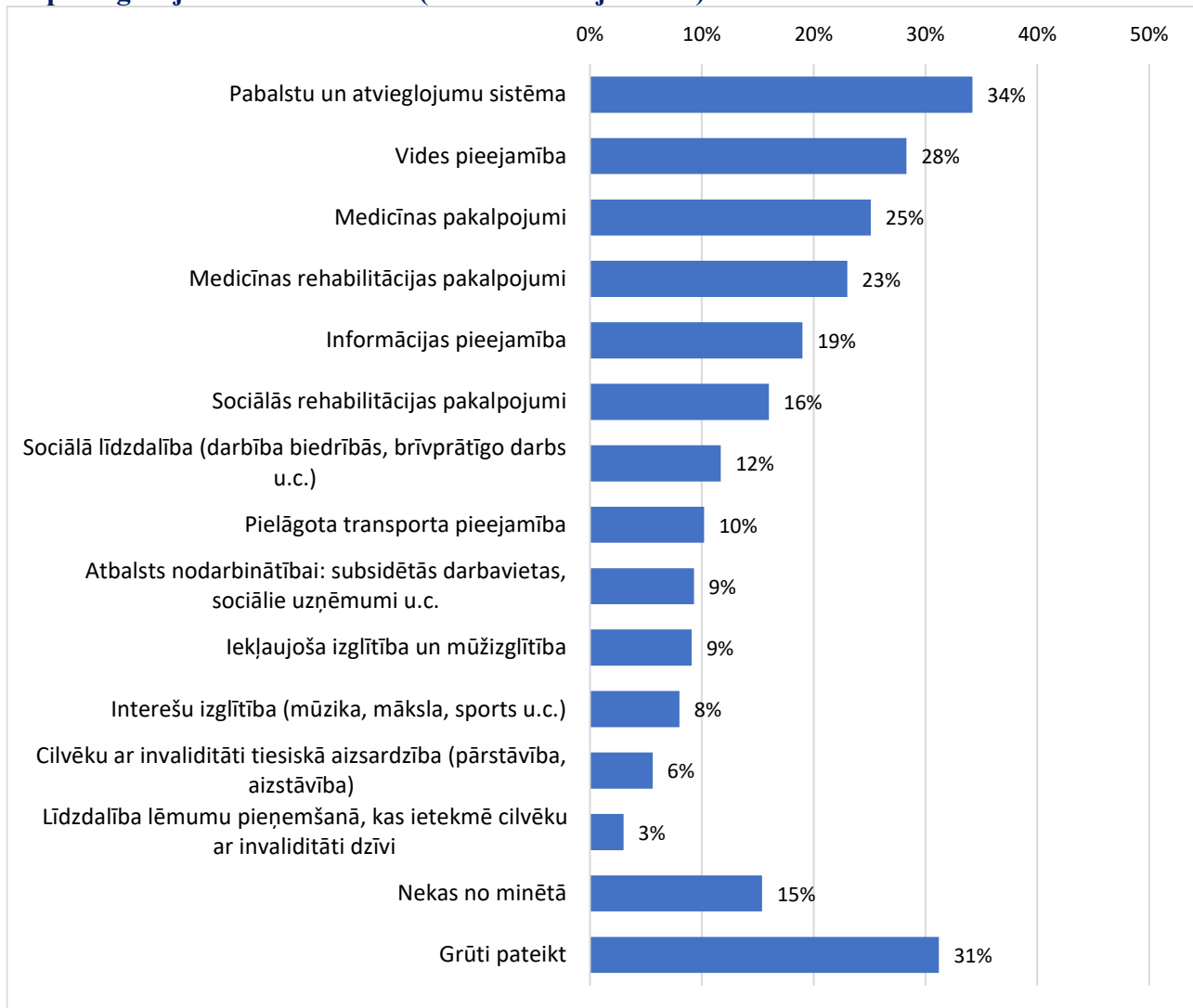
Avots: personu ar invaliditāti aptauja, N=538

Iepriekš aplūkotie rezultāti par izmaiņām dažādās jomās, kas attiecas uz personu ar invaliditāti iespējām iesaistīties sabiedrības dzīvē, saskan ar vērtējumu, kādās jomās valsts un pašvaldību iestādes līdz šim ir sniegušas vislielāko atbalstu bērniem un pieaugušajiem ar invaliditāti (sk. 4.7. attēlu). Vērtējot personu ar invaliditāti atbilžu biežumu uz šo jautājumu, ir jāņem vērā, ka bija iespējams nosaukt ne vairāk kā trīs jomas, kurās ir sniegts vislielākais atbalsts, t.i., respondentu izvēļu skaits tika ierobežots, kā rezultātā valsts un pašvaldību sniegums tika vērtēts ne tikai no ieguldījumu viedokļa, bet arī no atsevišķo jomu relatīvās nozīmes viedokļa personu ar invaliditāti dzīvē.

Tādējādi kā pirmo jomu, kurā līdz šim ir sniegts vislielākais atbalsts, personas ar invaliditāti atzīmē pabalstu un atvieglojumu sistēmu (34%), nākamās jomas ir: vides pieejamība (28%), medicīnas pakalpojumi (25%) un medicīnas rehabilitācijas pakalpojumi (23%), kā arī informācijas pieejamība (19%). Iepriekš minētās jomas skar būtiskus personu ar invaliditāti dzīves finanšu un veselības aspektus. Ņemot vērā iepriekš sniegto informāciju par iespējamo izvēļu skaitu, atbildot uz jautājumu par valsts un pašvaldību institūciju sniegto atbalstu, relatīvi visretāk aptaujātie norādījuši, ka

vislielākais atbalsts ir sniegts personu ar invaliditāti tiesiskās aizsardzības jomā (6%) un attiecībā uz līdzdalību lēmumu pieņemšanā, kas ietekmē personu ar invaliditāti dzīvi (3%). Tomēr, kā rāda 4.2.B. attēlā redzami rezultāti, tiesībsarga biroja nozīme personu ar invaliditāti skatījumā ir pieaugusi, tādējādi tas netieši rāda, ka arī šajā jomā ir atrodami uzlabojumi.

7. attēls. Valsts un pašvaldību iestāžu līdz šim visvairāk atbalstītās jomas saistībā ar bērniem un pieaugušajiem ar invaliditāti (atbilžu sadalījums %)

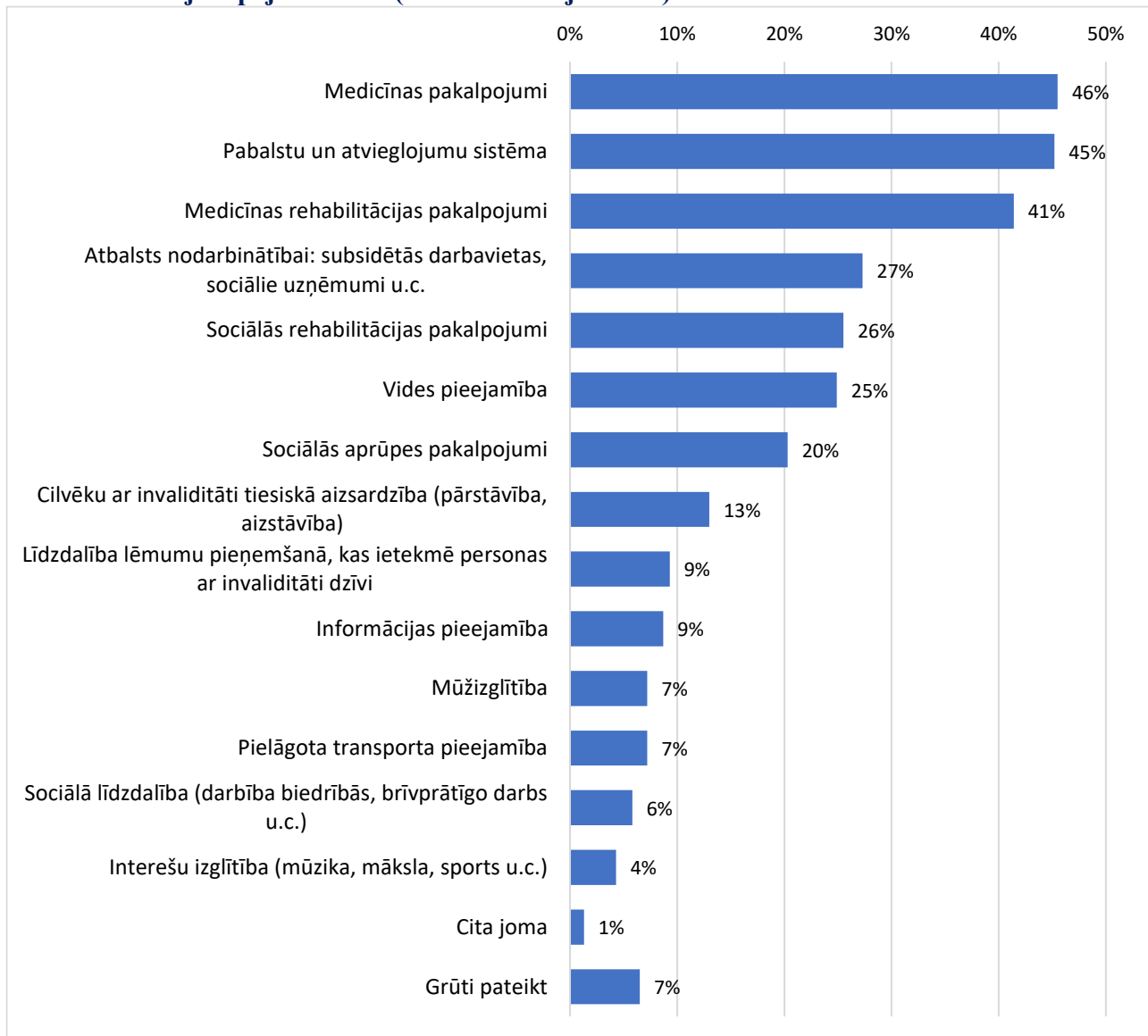

Avots: personu ar invaliditāti aptauja, N=538; Vairāku atbilžu jautājums (trīs galvenās jomas)

Aplūkojot jomas, kurās arī turpmāk valsts un pašvaldību iestādēm būtu jā rūpējas vairāk, domājot par pieaugušajiem ar invaliditāti (4.8. attēls), redzams, ka visbiežāk minētās trīs jomas, salīdzinot ar 2014. gadu, nav mainījušās, taču ir mainījies to relatīvais minēšanas biežums. Tā pirmā joma, par kuru aptaujāto vērtējumā būtu jā rūpējas vairāk, ir medicīnas pakalpojumi (46%), nākamās: pabalstu un atvieglojumu sistēma (45%), medicīnas rehabilitācijas pakalpojumi (41%) un atbalsts nodarbinātībai, piemēram, subsidēto darba vietu izveidei, sociālo uzņēmumu darbībai (27%). Salīdzinot ar 2014. gadu, redzams, ka ir pieaudzis medicīnas rehabilitācijas pakalpojumu kā jomas, kurā nepieciešams vairāk uzmanības, minēšanas biežums, savukārt ir samazinājies medicīnas pakalpojumus un pabalstu un atvieglojumu sistēmas kā problemātisko jomu minēšanas biežums. Vērtējot šīs atbildes, arī ir jāņem vērā, ka aptaujāto izvēles iespējas bija ierobežotas līdz trīs atbildēm. Lai gan daļa aptaujāto bieži vien nosauca tikai vienu jomu, kurā nepieciešami uzlabojumi, citas jomas sev atzīstot par pieņemamām vai mazāk aktuālām, citiem aptaujātajiem šis ierobežojums

radīja grūtības, jo bija jāizvēlas nozīmīgākās jomas. Attiecīgi aptaujātie kopumā uzskata par relatīvi mazsvarīgām jomām, t.i., tādām, kurā valsts un pašvaldības iestādēm būtu jāsniedz vairāk atbalsta, uzskata pielāgota mūžizglītību (7%), pielāgota transporta pieejamību (7%), sociālo līdzdalību (6%) un interešu izglītību (4%). Kā rāda aptaujas turpinājumā aplūkoti dati par dalību dažādās sociālajās aktivitātēs un iemesliem, kas kavē līdzdalību, redzams, ka jau šobrīd aptaujā ir pietiekamā apmērā piedalījušās sociāli aktīvas personas ar invaliditāti, tāpēc šī joma ir relatīvi mazāk svarīga par finanšu drošības un veselības aspektiem.

8. attēls. Jomas saistībā ar pieaugušajiem ar invaliditāti, par kurām valsts un pašvaldību iestādēm būtu jā rūpējas vairāk (atbilžu sadalījums %)

Avots: personu ar invaliditāti aptauja, N=538; Vairāku atbilžu jautājums (trīs galvenās jomas)

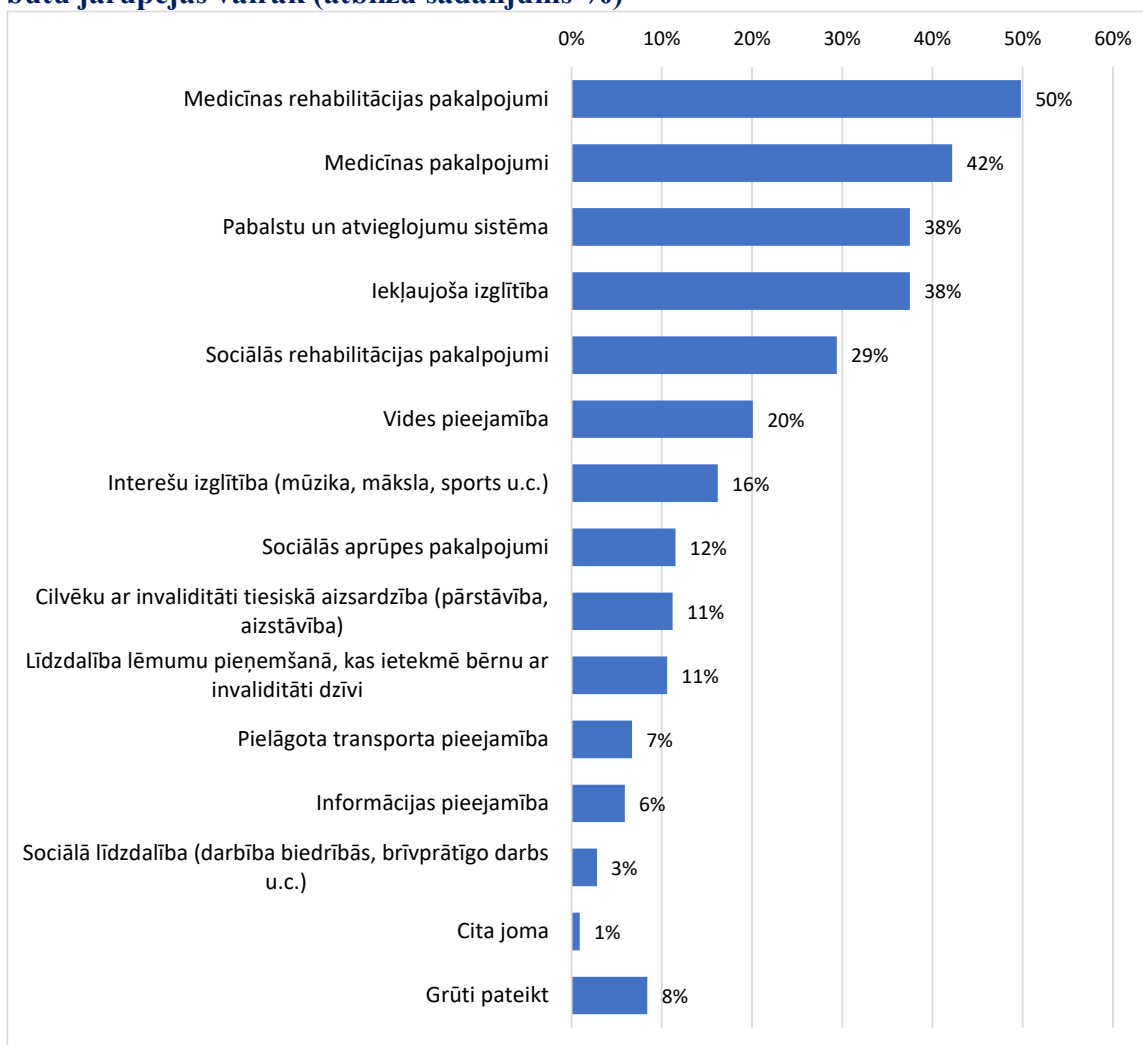
Savukārt aplūkojot jomas, par kurām valsts un pašvaldību iestādēm būtu jā rūpējas vairāk, domājot par bērniem ar invaliditāti (4.9. attēls), visbiežāk aptaujātie norāda medicīnas rehabilitācijas pakalpojumus, t.i., nodarbības pie fizikālās medicīnas vai rehabilitācijas ārsta vai fizioterapeita (50%), medicīnas pakalpojumus (42%), pabalstu un atvieglojumu sistēmu (38%) un iekļaujošu izglītību (38%). Salīdzinot ar 2014. gadu, pirmās trīs vissvarīgākās jomas, kurās ir nepieciešams atbalsts, ir palikušas nemainīgas, taču ir mainījusies to minēšanas secība un biežums. 2014. gadā kā pirmā, vissvarīgākā joma bija pabalstu un atvieglojumu sistēma, savukārt 2020. gadā – medicīnas

rehabilitācijas pakalpojumi, kuru minēšanas biežums ir pieaudzis no 44% 2014. gadā uz 50% 2020. gadā. Aplūkojot atsevišķi bērnu ar invaliditāti pārstāvju viedokli, tad medicīnas rehabilitācijas pakalpojumi kā joma, par kuru jā rūpējas vairāk, tiek minēta vēl biežāk (60% gadījumu). Citu iepriekš minēto pakalpojumu gadījumā nav būtisku atšķirību mērķa grupu viedokļu vidū.

Sakarā ar bērnu ar invaliditāti pārstāvju iekļaušanu aptaujā būtiski ir pieaudzis iekļaujošas izglītības kā jomas, kurai jāvelta vairāk uzmanības, minēšanas biežums (no 29% 2014. gadā uz 38% 2020. gadā). Salīdzinoši retāk minēto sociālās rehabilitācijas pakalpojumu, piemēram, specializēto darbnīcu pakalpojumi, krīzes centru, dienas aprūpes centru pakalpojumi u.tml., kā jomas, kurai jāvelta vairāk uzmanības, minēšanas biežums arī ir pieaudzis no 14% 2014. gadā uz 29% 2020. gadā. Vēl svarīgāka šī joma parādās, aplūkojot bērnu ar invaliditāti līdz 18 gadu vecumam pārstāvju atbildes (35% atzīst to par problemātisku jomu). Kā norāda daži aptaujātie atvērtajos jautājumos, daļā pašvaldību šādu pakalpojumu pieejamība ir ierobežota.

Ņemot vērā dažādu jomu, kurām nepieciešams veltīt vairāk uzmanības, domājot par bērniem ar invaliditāti, visretāk tiek minētas pielāgota transporta pieejamība (7%), informācijas pieejamība (6%) un sociālā līdzdalība (3%).

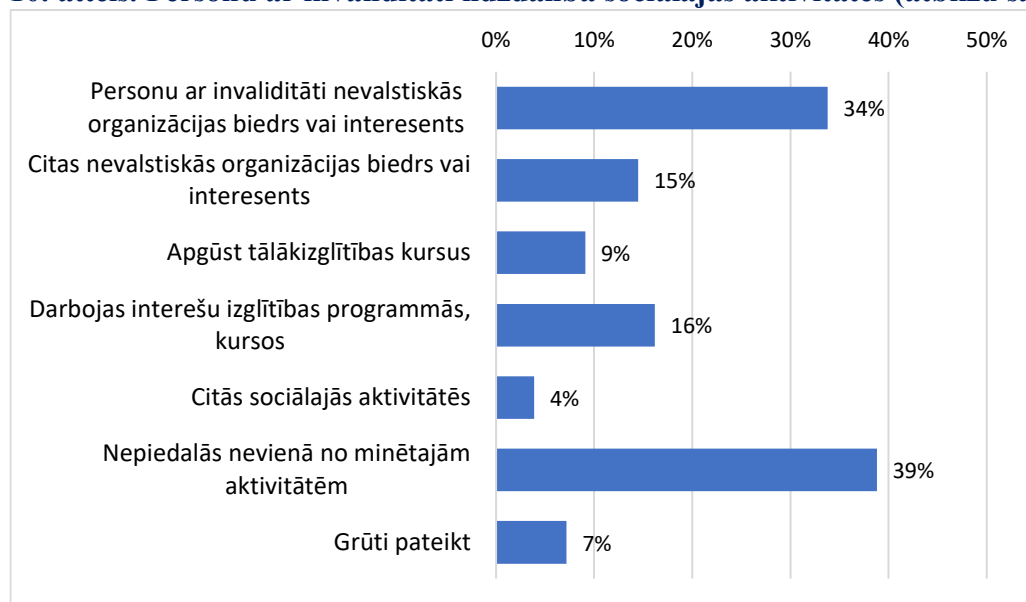
9. attēls. Jomas saistībā ar bērniem ar invaliditāti, par kurām valsts un pašvaldību iestādēm būtu jā rūpējas vairāk (atbilžu sadalījums %)

Avots: personu ar invaliditāti aptauja, N=538; Vairāku atbilžu jautājums (trīs galvenās jomas)

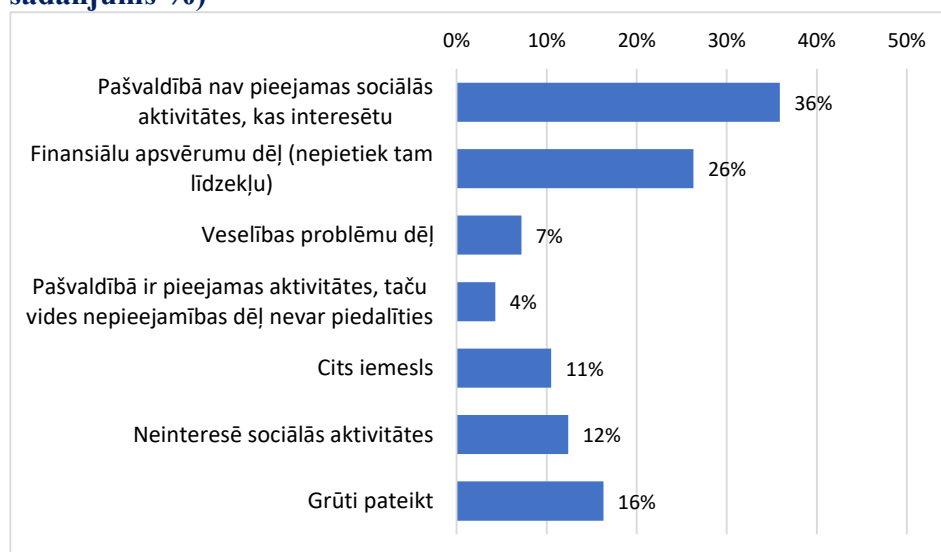
Kopumā 34% aptaujāto bija personu ar invaliditāti nevalstiskās organizācijas biedrs vai interesents, 16% darbojas interešu izglītības programmās vaiursos un 15% bija vēl kādas citas nevalstiskās organizācijas biedrs. 39% aptaujāto norādīja, ka nepiedalās nevienā no minētajām sociālajām aktivitātēm (4.10. attēls). Salīdzinot ar 2014. gadu, redzams, ka biežāk aptaujā ir piedalījušies tādas personas ar invaliditāti, kas nepiedalās nevienā no minētajām sociālajām aktivitātēm (2014. gadā 28%), kas izriet no izlases kopuma atšķirībām abos pētījumos, piemēram, iekļaujot bērnus ar invaliditāti un ļaujot aptaujā piedalīties ar personu ar invaliditāti pārstāvjiem, kas tādējādi ļauj noskaidrot situāciju par personām ar smagākiem funkcionāliem traucējumiem. Redzams, ka biežāk sociālajās aktivitātes nepiedalās bērni ar invaliditāti, personas ar garīgās veselības, t.sk., intelektuālās attīstības, traucējumiem.

10. attēls. Personu ar invaliditāti līdzdalība sociālajās aktivitātēs (atbilžu sadalījums %)

Avots: personu ar invaliditāti aptauja, N=538; Vairāku atbilžu jautājums

11. attēls. Personu ar invaliditāti līdzdalību sociālajās aktivitātēs kavējošie iemesli (atbilžu sadalījums %)

Avots: personu ar invaliditāti aptauja, tās personas, kuras nepiedalās sociālajās aktivitātēs; N=209; Vairāku atbilžu jautājums

Aplūkojot iemeslus, kāpēc persona ar invaliditāti nepiedalās sociālajās aktivitātēs, redzams, ka visbiežāk tiek norādīts uz to, ka pašvaldībā nav pieejamas sociālās aktivitātes, kas interesētu aptaujāto (36%), nākamais iemesls ir finansiālie apsvērumi – līdzekļu trūkums (26%). Sociālo aktivitāšu trūkumu pašvaldībā biežāk norāda bērnu ar invaliditāti pārstāvji (41%), biežāk par vidējo šo iemeslu min personas ar garīgās veselības traucējumiem (psihiskām saslimšanām vai intelektuālās attīstības traucējumiem) un personas ar dzirdes traucējumiem. Savukārt finanšu apsvērumus kā šķērslī biežāk min personas ar II vai III invaliditātes grupu. Vides pieejamības un veselības problēmas kā kavējošo faktoru biežāk norāda personas ar I invaliditātes grupu vai šo personu pārstāvji.

Salīdzinot ar 2014. gadu, redzams, ka ir mainījies dažādu šķēršļu minēšanas biežums un sarindojums. Iepriekš galvenais iemesls bija finanšu apsvērumi (52% 2014. gadā, 26% 2020. gadā), savukārt ir pieaudzis minēšanas biežums tādām apstākļiem, ka pašvaldībā nav tādu aktivitāšu, kas interesētu (36% 2020. gadā, 23% – 2014. gadā).

3. Informācijas un vides pieejamība personām ar kustību traucējumiem

Tā kā risinājumi, kas palīdzētu personām ar dažādiem funkcionāliem traucējumiem orientēties apkārtējā vidē un iekļauties sabiedrībā atšķiras, tad turpmākajās nodaļās atsevišķi tiks aplūkots vērtējums par dažādu jomu pieejamību atkarībā no personas funkcionālā traucējuma veida. Šajā nodaļā ir aplūkots personu ar kustību traucējumiem viedoklis ar informācijas pieejamību par dažādiem pakalpojumiem, dažādu iestāžu un objektu pielāgošanas pakāpi (vides pieejamību) un ielu infrastruktūras un citu risinājumu pašvaldībā piemērotību personu ar kustību traucējumiem vajadzībām.

Kopumā, aplūkojot 4.12. attēlā redzamo vērtējumu par informācijas pieejamību par dažādiem pakalpojumiem personām ar invaliditāti, redzams, ka visbiežāk tiek norādīts, ka situācija ir “apmierinoša” vai “slikta”. Tomēr, salīdzinot rezultātus ar 2014. gadu, samērā bieži situācija ir palikusi nemainīga, daļā gadījumu – uzlabojusies, taču citos gadījumos, ņemot vērā plašāku personu ar invaliditāti tvērumu 2020. gada aptaujā, ir novērojama arī relatīva vērtējumu pasliktināšanās, it sevišķi saistībā ar pakalpojumiem, kas vērsti uz bērniem ar invaliditāti.

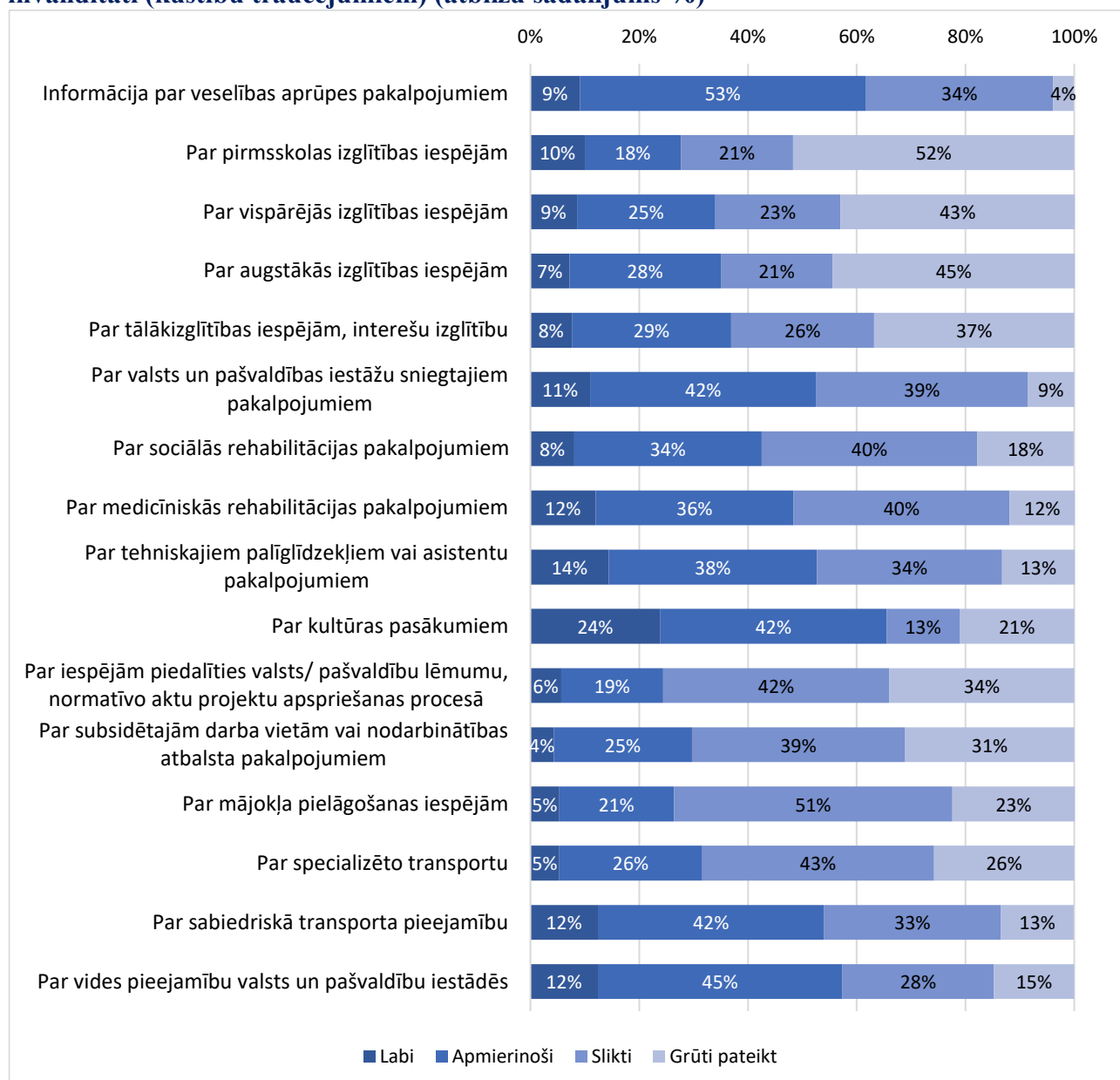
Informācijas pieejamību par veselības aprūpes pakalpojumiem 9% personu ar kustību traucējumiem uzskata par labu, 53% – par apmierinošu un 34% – par sliktu. Šis vērtējums nav mainījies, salīdzinot datus ar 2014. gadu. Pozitīvāk informācijas pieejamību par veselības aprūpes pakalpojumiem personām ar kustību traucējumiem vērtē aptaujātie, kuri dzīvo citās republikas nozīmes pilsētās, izņemot Rīgu.

Informācijas pieejamību par pirmsskolas izglītības iespējām personām ar kustību traucējumiem 10% atzina par labu, 18% – par apmierinošu un 21% – par sliktu (pārējie aptaujātie izvēlējās atbildi “grūti pateikt”). Redzams, ka šajā jomā, salīdzinot ar 2014. gadu, ir pieaudzis vērtējumi “slikti” īpatsvars no 13% uz 21%, kas skaidrojams par bērnu ar invaliditāti plašāku pārstāvniecību izlasē. Līdzīga situācija atkārtojas arī saistībā ar informācijas pieejamību par nākamajiem izglītības līmeņiem – vispārējās un augstākās izglītības iespējām, kā arī tālākizglītības iespējām – arī šajā gadījumā ir pieaudzis vērtējuma “slikti” īpatsvars.

Informācijas pieejamība personām ar kustību traucējumiem par valsts un pašvaldības iestāžu sniegtajiem pakalpojumiem nav mainījies, un 2020. gadā 11% aptaujāto uzskatīja, ka informācijas pieejamība ir laba, 42% – apmierinoša un 39% – slikta.

Informācijas pieejamības par sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem personām ar kustību traucējumiem vērtējumā vērojama duāla situācija. No vienas puses, ir pieaudzis to aptaujāto skaits, kuri uzskata, ka informācija ir labi pieejama (8% 2020. gadā), bet, no otras puses, ir pieaudzis arī to aptaujāto īpatsvars, kas uzskata, ka tā ir slikti pieejama (40%). Vēl 24% aptaujāto uzskata, ka informācija ir apmierinoša. Līdzīga situācija vērojama attiecībā uz informācijas par medicīnas rehabilitācijas pakalpojumu pieejamību vērtējumu – pieaudzis gan “labi”, gan “slikti” pieejamas informācijas vērtējumu īpatsvars. Kopumā 2020. gadā informāciju par medicīnas rehabilitācijas pakalpojumiem personām ar kustību traucējumiem 12% aptaujāto vērtēja kā labu, 36% – kā apmierinošu un 40% – kā sliktu. Savukārt nedaudz uzlabojies ir vērtējums informācijas pieejamību par tehniskajiem palīgīdzekļiem un asistentu pakalpojumiem – 12% to vērtē kā labu, 36% – kā apmierinošu un 34% – kā sliktu.

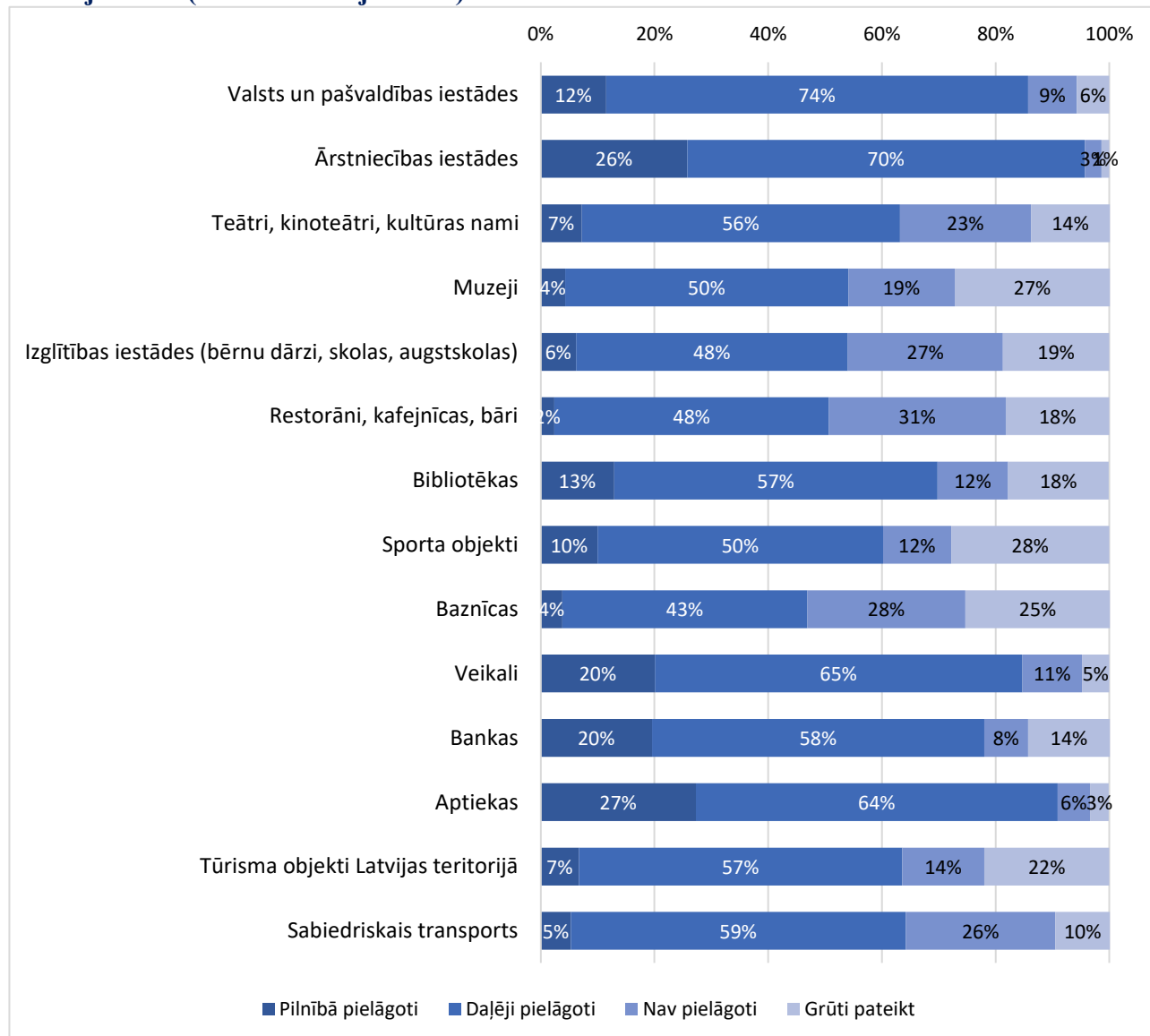
12. attēls. Informācijas pieejamības vērtējums par dažādiem pakalpojumiem personām ar invaliditāti (kustību traucējumiem) (atbilžu sadalījums %)

Avots: personu ar invaliditāti aptauja, personas ar kustību traucējumiem; N=209

Jomas, kurās informācijas pieejamība personām ar kustību traucējumiem ir vērtējama kā joprojām kritiska, t.i., vērtējumu “labi” un “apmierinoši” īpatsvars ir zemāks par vērtējumu “slikti” īpatsvaru, ir (sk. 4.12. attēlu): informācija par mājokļa pielāgošanas iespējām (51% “slikti vērtējumu), par specializēto transportu (43% “slikti” vērtējumu) un iespējām piedalīties valsts/ pašvaldību lēmumu, normatīvo aktu projektu apspriešanas procesā (42% “slikti”).

13. attēls. Dažādu iestāžu un objektu vides pieejamības vērtējums personām ar kustību traucējumiem (atbilžu sadalījums %)

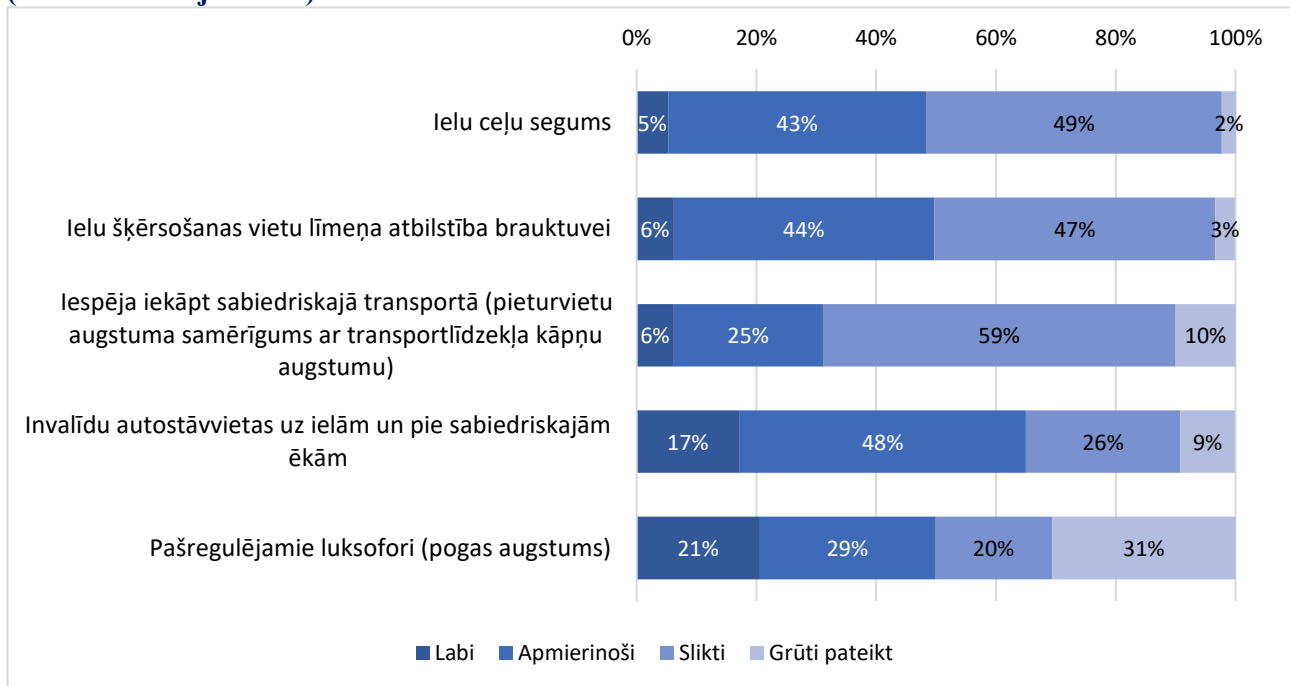
Avots: personu ar invaliditāti aptauja, personas ar kustību traucējumiem; N=209

Vērtējot dažādu iestāžu un objektu pielāgotības pakāpi Latvijā vides pieejamības kontekstā personām ar kustību traucējumiem (sk. 4.13. attēls), redzams, ka vispozitīvāk tiek vērtēta ārstniecības iestāžu pieejamība (26% pilnībā pielāgotas, 70% – daļēji pielāgotas vērtējumu), aptieku pieejamība (27% “pilnībā pielāgotas” un 64% “daļēji pielāgotas” vērtējumu), valsts un pašvaldību iestādes (12% pilnībā pielāgotas un 74% daļēji pielāgotas). Šeit jānorāda, ka aptaujas dalībnieku komentāri rāda, ka situācija būtiski atšķiras dažādu lielumu pašvaldībās, t.i., jo lielāka pašvaldības urbanizācijas pakāpe, jo lielāka iespēja, ka tās lielākās iestādes un objekti būs pilnībā pielāgoti personām ar kustību traucējumiem. Salīdzinot ar 2014. gadu, ir būtiski pieaudzis pozitīvo (“pilnīgi

pielāgotas”), kā arī daļēji pozitīvo “(daļēji pielāgotas”) vērtējumu īpatsvars attiecībā uz aptieku, ārstniecības iestāžu un valsts un pašvaldību iestāžu pieejamību.

Vides pieejamības personām ar kustību traucējumiem ziņā visproblemātiskākās iestādes vai objekti ir: restorāni, kafejnīcas, bāri (31% “nav pielāgoti” vērtējumu), baznīcas (28% “nav pielāgoti”), izglītības iestādes (27% “nav pielāgoti”), sabiedriskais transports (26% “nav pielāgoti”) un teātri, kinoteātri, kultūras nami (23% “nav pielāgoti” vērtējumu).

14. attēls. Ielu infrastruktūras pašvaldībā vērtējums personām ar kustību traucējumiem (atbilžu sadalījums %)

Avots: personu ar invaliditāti aptauja, personas ar kustību traucējumiem; N=209

Aplūkojot ielu infrastruktūras un citu risinājumu personām ar kustību traucējumiem pašvaldībā vērtējumu (4.14. attēls), jāatzīst, situācijas vērtējums, salīdzinot ar 2014. gadu, ir kļuvis kritiskāks praktiski par visiem mērītajiem aspektiem. Aptuveni puse personu ar kustību traucējumiem 2020. gadā ir atzinusi kā “sliktu” ielu ceļa segumu, ielu šķērsošanas vietu līmeņa atbilstību brauktuvei un iespēju iekāpt sabiedriskajā transportā savā pašvaldībā. Salīdzinoši pozitīvi vērtētie aspekti ir personu ar invaliditāti autostāvvietu uz ielām un pie sabiedriskajām ēkām pieejamība un pašregulējamo luksoforu pogas augstums.

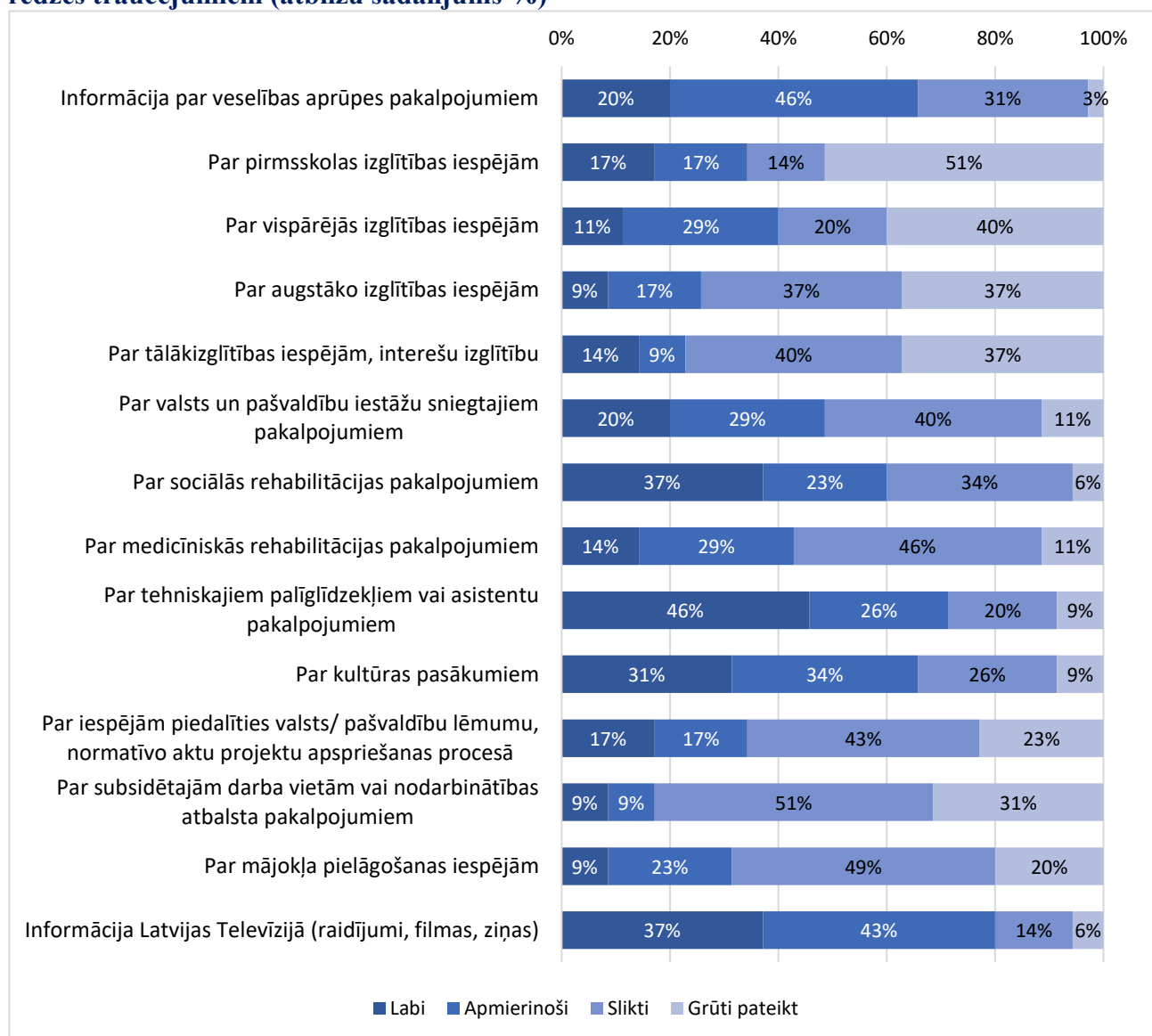
4. Informācijas un vides pieejamība personām ar redzes traucējumiem

Šajā nodaļā informācijas un vides pieejamības jautājumi aplūkoti no personu ar redzes traucējumiem skatījuma. Ņemot vērā aptaujāto personu ar redzes traucējumiem pārstāvniecību izlasē (proporcionālu kopējam skaitam, tomēr samērā mazu, lai veiktu drošus vispārinājumus), iegūtie rezultāti uzskatāmi par indikatīviem un nav salīdzināmi ar 2014. gada aptauju.

Kā redzams 4.15. attēlā, personas ar redzes traucējumiem kā kopumā labu vai apmierinošu atzīst informāciju par šādiem pakalpojumiem: tehniskajiem palīgīdzekļiem vai asistentu pakalpojumiem (46% “labi” vērtējums), informāciju Latvijas Televīzijā (37% labi), par sociālās rehabilitācijas pasākumiem (37% labi, tomēr ir arī pietiekami augsts kritisko vērtējumu īpatsvars), par kultūras

pasākumiem (31% “labi” vērtējumu), kā arī informācija par veselības aprūpes pakalpojumiem (20% “labi” un 46% “apmierinoši” vērtējumu). Jāatzīst, ka informācijas par dažādiem pakalpojumiem vērtējumā personām ar redzes traucējumiem novērojama tendence, ka vairumā gadījumu vērtējumi nav mainījušies, salīdzinot ar 2014. gadu, izņemot dažādu līmeņu izglītības iespēju vērtējumu, kuru gadījumā ir pieaudzis informācijas pieejamības “slikti” vērtējums, pieaugot bērnu ar invaliditāti pārstāvju skaitam izlasē. Papildus tam pastāv iespēja, ka pieaugot dažāda pakalpojumu daudzumam personām ar invaliditāti, piemēram, no ES fondu līdzekļiem, mainās arī personu ar dažādiem funkcionālajiem traucējumiem prasības pret informāciju par noteiktām sabiedrības dzīves jomām. Šāds pieņēmums izriet no tā, ka informācijas pieejamības vērtējums par, piemēram, subsidētajām darbavietām vai nodarbinātības atbalsta pakalpojumiem, mājokļa pielāgošanas iespējām, medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumiem, salīdzinot ar 2014. gadu, ir būtiski pasliktinājies, un 2020. gadā šīs jomas ir to vidū, par kurām informācijas pieejamība tiek vērtēta kā “slikta”.

15. attēls. Informācijas pieejamības vērtējums par dažādiem pakalpojumiem personām ar redzes traucējumiem (atbilžu sadalījums %)

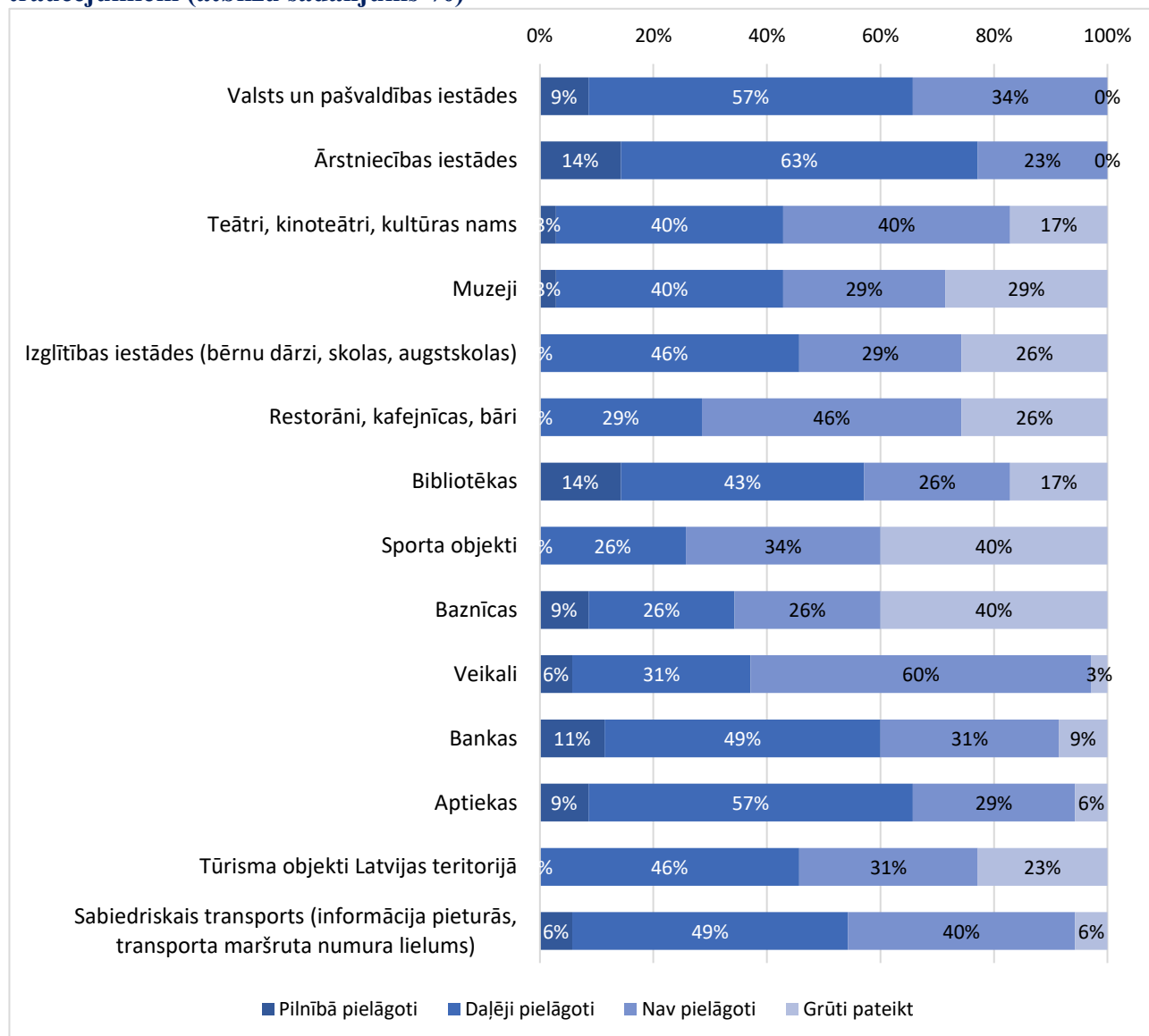

Avots: personu ar invaliditāti aptauja, personas ar redzes traucējumiem; N=35

Aplūkojot dažādu objektu un iestāžu vides pieejamību personu ar redzes traucējumiem vērtējumā (4.16. attēls), redzams, ka vairumā gadījumu visi objekti tiek vērtēti kā “daļēji pielāgoti”. Salīdzinoši

vairāk pielāgotas, personu ar redzes traucējumiem vērtējumā, ir ārstniecības iestādes, valsts un pašvaldības iestādes, aptiekas, bankas, bibliotēkas un sabiedriskais transports. Salīdzinoši biežāk kā nepielāgoti tiek atzīti veikali, restorāni, kafējnīcas, bāri. Tomēr redzams, ka praktiski visu iestāžu un objektu vides pieejamības personām ar redzes traucējumiem vērtējumā ir pietiekami liels atbilstošs īpatsvars, kas norāda arī uz to, ka kāds no šiem objektiem tiek atzīts par nepielāgotu.

16. attēls. Dažādu iestāžu un objektu vides pieejamības vērtējums personām ar redzes traucējumiem (atbilstošs sadalījums %)

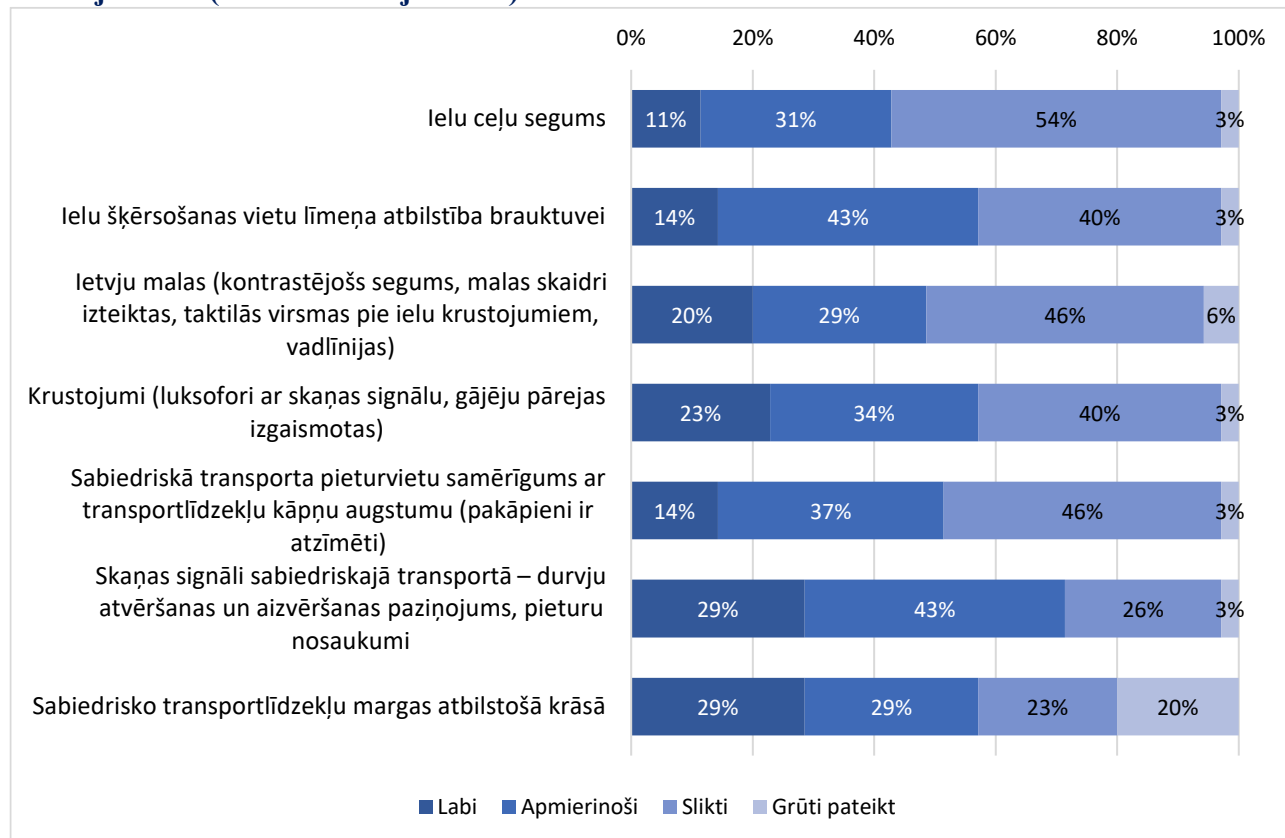
Avots: personu ar invaliditāti aptauja, personas ar redzes traucējumiem; N=35

Attiecībā uz ielu infrastruktūras un citu risinājumu pašvaldībā vērtējumu no personu ar redzes traucējumiem viedokļa, redzams, ka vismaz puse aptaujāto summāri ir snieguši kā “laba” vai “apmierinoša” stāvokļa vērtējumu ielu šķērsošanas vietu līmeņa atbilstībai brauktuvei, krustojumu iekārtojumam, skaņas signāliem sabiedriskajā transportā un sabiedrisko transporta līdzekļu margu esamībai atbilstošā krāsā (4.17. attēls).

Savukārt vērtējums “slikti” dominē attiecībā uz šādu infrastruktūras objektu vērtējumu pašvaldībā (4.17. attēls): ielu ceļu segums, sabiedriskā transporta pieturvietu samērīgums ar transporta līdzekļu

kāpņu augstumu un ietvju malu “zīmējumu” (piemēram, kontrastējoša seguma esamība, malas skaidri izteiktas, taktilās virsmas pie ielu krustojumiem, vadlīnijas).

17. attēls. Ielu infrastruktūras un citu risinājumu pašvaldībā vērtējums personām ar redzes traucējumiem (atbilžu sadalījums %)

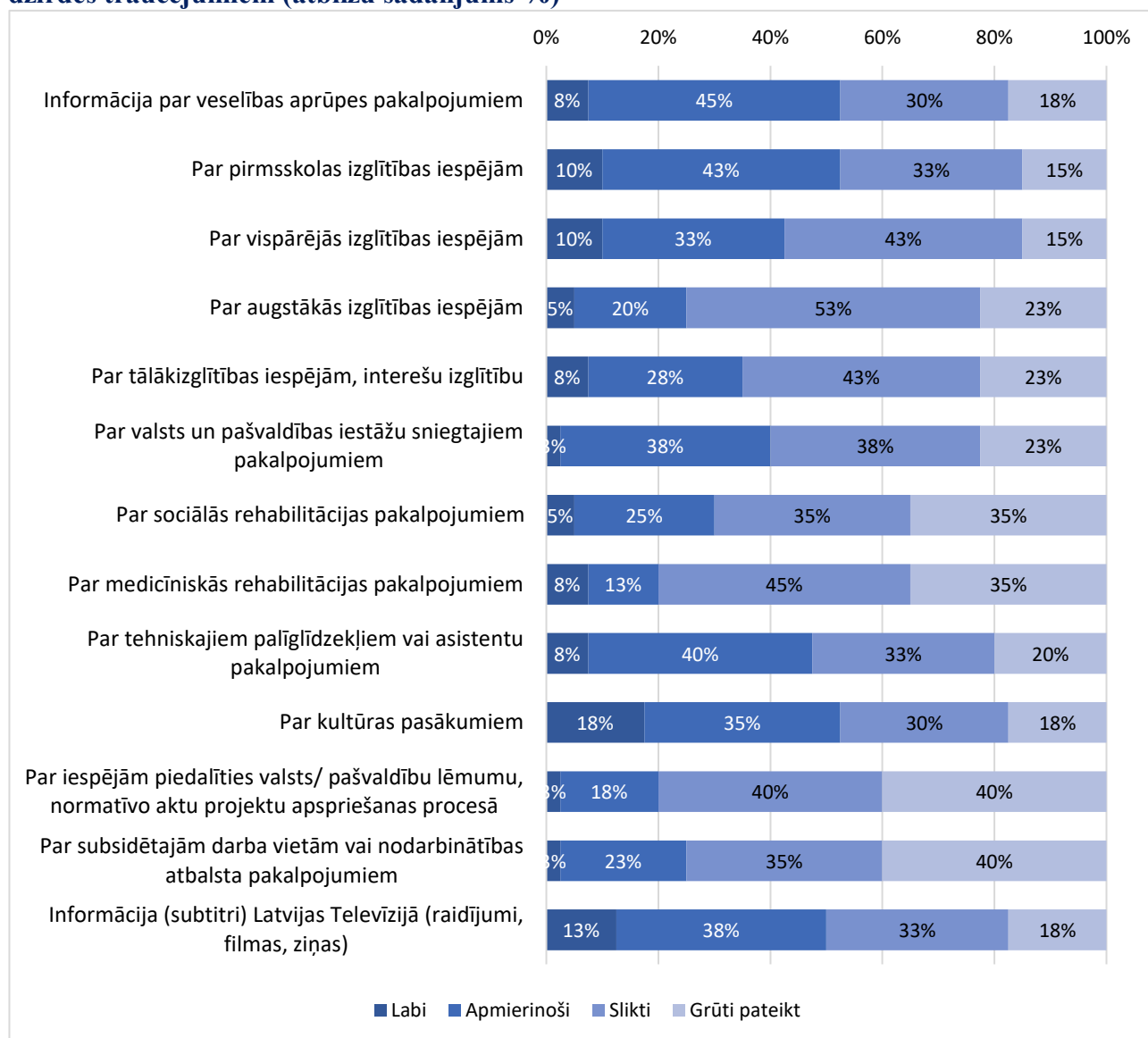
Avots: personu ar invaliditāti aptauja, personas ar redzes traucējumiem; N=35

5. Informācijas un vides pieejamība personām ar dzirdes traucējumiem

Līdzīgi kā iepriekš, arī personām ar dzirdes traucējumiem tika lūgts novērtēt informācijas pieejamību par dažādiem pakalpojumiem un iespējām un dažādu objektu un iestāžu Latvijā pieejamību personām ar dzirdes traucējumiem. Ņemot vērā aptaujāto personu ar dzirdes traucējumiem pārstāvniecību izlasē (proporcionālu kopējam skaitam, tomēr samērā mazu, lai veiktu drošus vispārinājumus), iegūtie rezultāti uzskatāmi par indikatīviem un nav tieši salīdzināmi ar 2014. gada aptauju.

Kā redzams 4.18. attēlā, vairums personu ar dzirdes traucējumiem informācijas pieejamību vērtē kā “apmierinošu” vai “sliktu”. Salīdzinoši labāk ir vērtējama situācija saistībā ar informācijas pieejamību par kultūras pasākumiem, veselības aprūpes pasākumiem, pirmsskolas izglītības iespējām, tehniskajiem palīglīdzekļiem un informāciju Latvijas Televīzijā. Salīdzinoši kritiskāk ir vērtējama situācija saistībā ar informācijas pieejamību personām ar dzirdes traucējumiem par augstākās izglītības iespējām, medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumiem, tālākizglītības iespējām un interešu izglītību, kā arī vispārējās izglītības iespējām.

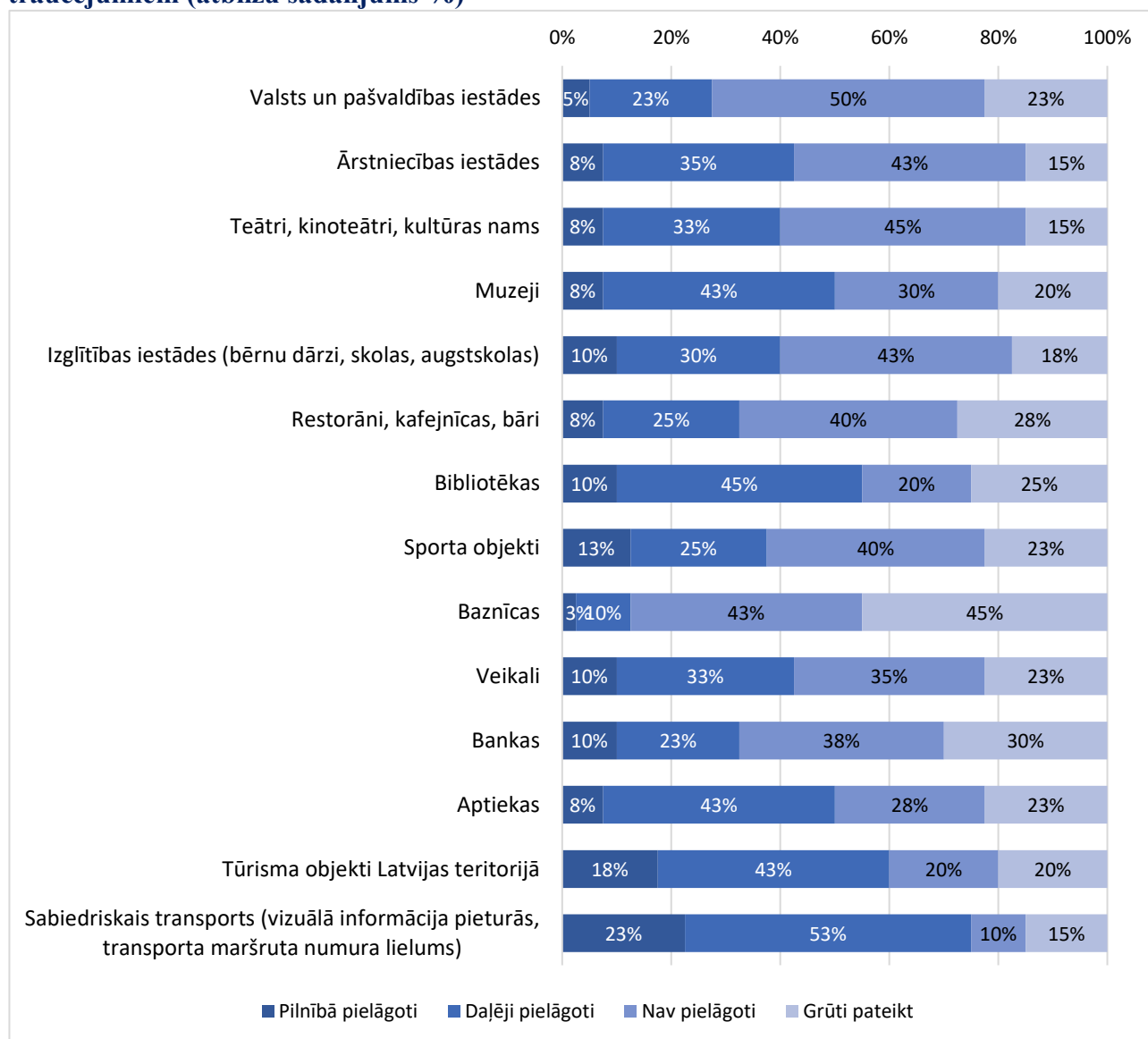
18. attēls. Informācijas pieejamības vērtējums par dažādiem pakalpojumiem personām ar dzirdes traucējumiem (atbilžu sadalījums %)

Avots: personu ar invaliditāti aptauja, personas ar dzirdes traucējumiem; N=40

Aplūkojot dažādu objektu vides pieejamības vērtējumu no personu ar dzirdes traucējumiem viedokļa, redzams, ka pamatā dominē “daļēji pielāgoti” vai “nav pielāgoti” vērtējumi (4.19. attēls). Salīdzinoši pozitīvāks vērtējums tiek sniegts par šādiem objektiem vai iestādēm: sabiedriskais transports (vizuālā informācija pieturās, transporta maršruta numura lielums), tūrisma objekti Latvijas teritorijā, bibliotēkas, muzeji un aptiekas. Vairumā gadījumu kā “nav pielāgotas” tiek atzītas šādas iestādes: baznīcas, restorāni, kafējnīcas, bāri, bankas, sporta objekti un veikali.

19. attēls. Dažādu iestāžu un objektu vides pieejamības vērtējums personām ar dzirdes traucējumiem (atbilžu sadalījums %)

Avots: personu ar invaliditāti aptauja, personas ar dzirdes traucējumiem; N=40

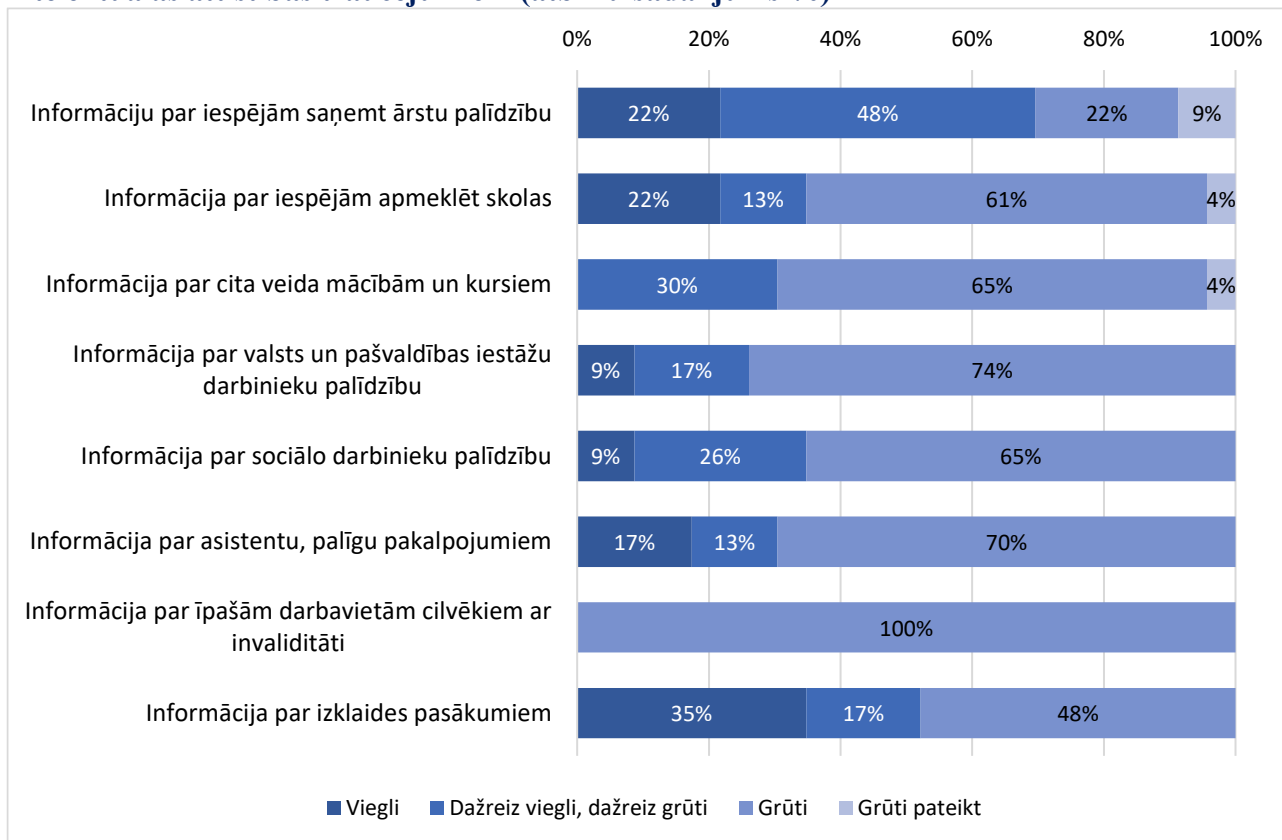
6. Informācijas pieejamība personām ar intelektuālās attīstības traucējumiem

Personu ar intelektuālās attīstības traucējumiem gadījumā aptaujātajiem tika lūgts novērtēt tikai informācijas pieejamību. Vērtējot iegūtās atbildes, jāņem vērā, ka aptaujāto skaits par šo tēmu bija mazs, kā rezultātā iegūtie rezultāti ir jāvērtē drīzāk kā tendences, un tie nav salīdzināmi ar 2014. gadā veiktās aptaujas datiem, kurā piedalījās tikai dažas personas ar intelektuālās attīstības traucējumiem. Jāņem vērā, ka informācijas pieejamība šajā gadījumā tiek vērtēta arī pēc atšķirīgas skalas nekā citos jautājumos.

Kā redzams 4.20. attēlā, kopumā kā “viegli” vai “dažreiz viegli, dažreiz grūti” (respektīvi, apmierinoši) pieejama tiek atzīsta informācija par iespējām saņemt ārstu palīdzību un informācija par izklaides pasākumiem. Savukārt informācijas pieejamība par jebkuriem citiem pakalpojumiem,

piemēram, valsts un pašvaldību iestāžu darbinieku palīdzību, izglītības iespējām vai īpašām darbvietām personām ar invaliditāti tiek vērtēta kā “grūti pieejama”.

20. attēls. Informācijas pieejamības vērtējums par dažādiem pakalpojumiem personām ar intelektuālās attīstības traucējumiem (atbilžu sadalījums %)

Avots: personu ar invaliditāti aptauja, personas ar intelektuālās attīstības traucējumiem; N=23